

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

КАПУЛА ІННА ІГОРІВНА

Допускається до захисту:
завідувач кафедри обліку
аналізу та аудиту,
д-р економ. наук, професор
Є. Є. Іонін
«___» _____ 20__ р.

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ В УПРАВЛІННІ
ДІЯЛЬНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА В
УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Спеціальність 071 Облік і оподаткування

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Керівник:
В. В. Томчук, доцент кафедри
обліку, аналізу та аудиту
канд. екон. наук

_____
(підпис)

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Капула І. І. Обліково-аналітична інформація в управлінні діяльністю сільськогосподарського підприємства в умовах євроінтеграції. Спеціальність 071 «Облік і оподаткування», Освітня програма «Облік і оподаткування». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

У кваліфікаційній роботі досліджено вплив особливостей сільськогосподарської галузі на формування обліково-аналітичної інформації. Запропоновано зміни структури показників до другої форми фінансової звітності, які зумовлені відображати основні розрахунки діяльності. Визначено шляхи вдосконалення облікової інформації із застосуванням диджитал технологій. Проведено аналіз основних економічних показників ТОВ «Одемо». Запропоновано шляхи оптимізації фінансової стійкості.

Ключові слова: обліково-аналітична інформація, сільськогосподарські підприємства, євроінтеграція, аналіз, управлінська діяльність.

156 с., 14 табл., 25 рис., 12 дод., 61 джерел.

Капула І. І. Accounting and Analytical Information in the Management of an Agricultural Enterprise in the Context of European Integration. Specialty 071 Accounting and Taxation. Educational program «Accounting and Taxation». Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The qualification work investigates the impact of the peculiarities of the agricultural sector on the formation of accounting and analytical information. Changes in the structure of indicators in the second form of financial statements are proposed to reflect the main calculations of activity. Ways to improve accounting information using digital technologies are identified. An analysis of the main economic indicators of LLC «Odemo» is carried out. Ways to optimize financial stability are proposed.

Keywords: accounting and analytical information, agricultural enterprises, European integration, analysis, management activities.

156 pp., 14 tables, 25 figures, 12 appendices, 61 sources.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	8
1.1. Роль і місце обліково-аналітичної інформації в управлінні діяльністю сільськогосподарського підприємства.....	8
1.2. Вплив особливостей діяльності сільськогосподарського підприємства на формування обліково-аналітичної інформації.....	15
1.3. Аналітична оцінка якості забезпечення обліково-аналітичною інформацією управління сільськогосподарського підприємства.....	21
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	29
2.1. Організація руху обліково-аналітичної інформації на етапі первинного обліку.....	29
2.2. Особливості облікового циклу узагальнення даних поточного обліку.....	36
2.3. Фінансова та управлінська звітність як завершальний етап формування облікової інформації.....	46
2.4. Шляхи вдосконалення облікової інформації з використанням диджитал технологій.....	55
РОЗДІЛ 3. АНАЛІТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	71
3.1. Аналітична інформація як засіб підготовки управлінських рішень сільськогосподарського підприємства.....	71
3.2. Аналіз фінансово-господарської діяльності ТОВ «ОДЕМО» у контексті використання інформаційного забезпечення в системі його управління.....	79
3.3. Удосконалення аналітичної інформації в управлінні діяльністю ТОВ «ОДЕМО».....	87
ВИСНОВКИ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	99
ДОДАТКИ.....	106

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Аграрний сектор економіки України є провідною галуззю на етапі вступу держави до ЄС. Інтеграційний процес переходу національних стандартів до європейських є довготривалим та стосується багатьох питань, в числі яких постає питання гармонізації звітності та обліку, узгодженість бухгалтерського обліку з системою контролю та економічного аналізу, що має безпосередній вплив на управлінську діяльність сільського господарства. Оперативне, результативне і гнучке регулювання яких потребує доповнення новими обліково-аналітичними механізмами.

Сільськогосподарські підприємства відіграють важливу роль в житті кожного українця не тільки як об'єкт досягнення європейської цілі, а ще забезпеченням продуктами продовольства та бізнес-спрямуванням. Умови сьогодення призвели до багатьох труднощів, таких як фінансові збитки, втрати врожаю, зміна логістики, конкуренція, нові потреби споживачів, умови праці та інші. Усе це ускладнює інтеграційний процес та разом із цим на рівні підприємства актуалізує потребу в отриманні своєчасній та всебічній обліково-аналітичній інформації як для управлінців так і для потенційних зарубіжних покупців, інвесторів. Окрім цього на етапі інтеграційного формування сільськогосподарські підприємства мають ще багато незавершених та нерозглянутих питань облікового спрямування. Тому питання обліково-аналітичного забезпечення внутрішньогосподарського контролю набуває актуального значення.

Теоретичні та практичні питання з розгляду формування обліково-аналітичної інформації в управлінні сільськогосподарських підприємств, включаючи питання євроінтеграції України, є предметом дослідження багатьох відомих вчених-економістів, таких як: Ф.Ф. Бутинця, І. Є. Павлік; М.Ф. Кропивко; Ю. О. Лупенко; О. М. Бородіна; П. І. Гайдуцький;

О. В. Захарчук; Т. О. Зінчук; С. М. Кваша; І. Г. Кириленко; П. Т. Саблук; Н. М. Ткаченко; М. Я. Дем'яненко та інші. Водночас незважаючи на значний ряд дослідження даної тематики, все ж таки з'являються нові питання та залишаються багато невирішених, які потребують подальшого розгляду та поглибленого дослідження.

Об'єктом дослідження є обліково-аналітична інформація як складова системи управління діяльністю сільськогосподарського підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних та практичних питань формування обліково-аналітичної інформації для підвищення ефективності управління сільськогосподарського підприємства.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних та організаційних аспектів забезпечення обліково-аналітичною інформацією управління діяльністю сільськогосподарського підприємства та пошук практичних рекомендацій з їх удосконалення в умовах Євроінтеграції.

Для досягнення зазначеної мети передбачено виконання таких завдань:

- дослідити місце та роль обліково-аналітичної інформації в управлінні діяльністю сільськогосподарського підприємства;
- проаналізувати вплив особливостей діяльності сільськогосподарського підприємства на формування обліково-аналітичної інформації;
- сформувати порядок здійснення аналітичної оцінки якості забезпечення обліково-аналітичною інформацією управління сільськогосподарського підприємства;
- обґрунтувати та удосконалити основні етапи формування обліково-аналітичної інформації: первинного, поточного та завершального підсумкового обліку;
- визначити пріоритетні шляхи вдосконалення облікової інформації разом із застосуванням диджитал технологій;

- встановити значення аналітичної інформація як засобу підготовки управлінських рішень сільськогосподарського підприємства;
- провести аналіз фінансово-господарської діяльності ТОВ «ОДЕМО» з метою виявлення існуючих проблем та прогнозування розвитку підприємства за функціями інформаційного забезпечення в системі його управління;
- обґрунтувати напрями удосконалення формування аналітичної інформації для підвищення ефективності роботи управління діяльністю ТОВ «ОДЕМО».

Методи дослідження. У процесі написання магістерської роботи було використано наступні методи дослідження: метод порівняння – при визначенні шляхів вдосконалення облікової інформації із застосуванням диджитал технологій, метод компаративного аналізу - для порівняння зарубіжної практики та українського досвіду, стандартів бухгалтерського обліку, метод економічного аналізу – при проведенні аналізу оцінки фінансово-господарської діяльності ТОВ «Одемо», метод синтезу – при обґрунтуванні сутності обліково-аналітичної інформації та вивченні взаємозв'язку основних етапів її формування, а також індукції та дедукції, що дали змогу узагальнити існуючі наукові підходи щодо питань організації обліково-аналітичної інформації, табличний і графічний методи – для наочного та змістовного подання інформації отриманих даних. Для оперативності одержання точних результатів реалізація деяких таблиць за табличним методом здійснювалася з використанням програми Microsoft Office Excel.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні рекомендацій щодо формування системи обліково-аналітичної інформації, в якій враховано специфіку діяльності сільськогосподарського підприємства, що дасть змогу ефективно управляти ними.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в кваліфікаційній роботі висновки і рекомендації можуть бути

використані у практичній діяльності в процесі організації обліково-аналітичної інформації сільськогосподарських підприємств.

Апробація результатів дослідження. Основні та окремі аспекти кваліфікаційної (магістерської) роботи здійснювалися шляхом публікації статті у фахових журналах: Економіка та суспільство, Випуск № 54 2023; Економічний аналіз. Том 33, № 3 2023 та тез доповідей у збірнику праць XXIII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (21 грудня 2023 р., м. Вінниця). Том I. Ред. кол. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. Окрім цього отримано довідку про те, що результати дослідження заслуговують практичного використання у діяльності фермерського господарства «Одемо».

Структура роботи. Магістерська робота складається з анотацій, змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг магістерської роботи становить 156 сторінок з яких основний займає 99 сторінок друкованого тексту та містить 14 таблиць, 25 рисунків. Список використаних джерел налічує 61 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

1.1 Роль і місце обліково-аналітичної інформації в управлінні діяльністю сільськогосподарського підприємства

Сучасний стан економічного розвитку країни характеризується динамічними процесами реформування вітчизняного бухгалтерського обліку. На сьогоднішній день формування в Україні національної облікової системи та використання її на підприємствах різних форм власності залежить від різних факторів, що впливають на економічну ситуацію, зокрема: законодавчої бази, системи оподаткування, фіксованих джерел фінансування та міжнародних зв'язків тощо. Від вдало обраної обліково-аналітичної системи залежать поставлені цілі та завдання суб'єктом господарювання, на різних рівнях управління. Розвиток її теоретико-методологічних й організаційних основ ґрунтується на підвалинах інформаційних конструкцій, що є симбіозом економічної теорії та теорії управління.

Усі показники виробничо-фінансової діяльності, які використовуються в обліково-аналітичній практиці мають недоліки. Бухгалтерський облік є найважливішим елементом управління господарською діяльністю. Облікова та аналітична інформація повинна забезпечувати досягнення поставлених цілей і завдань, які використовуються на різних рівнях управління підприємством. Для цього необхідно сформувати та реалізувати обліково-аналітичну систему [5, с. 23].

Важливим етапом освоєння системи обліку є аналіз досвіду та досягнень вітчизняних та закордонних обліково-аналітичних шкіл, а також вивчення теорії та практики менеджменту. Чітке розуміння завдань та потреб, що стоять перед системою бухгалтерського обліку в умовах ринкової економіки, є ключовим для ефективного впровадження цієї системи. [6, с. 102]. Відмітимо, що система обліково-аналітичного забезпечення базується тільки на даних

бухгалтерського обліку і є складовою загальної системи управління. Обліково-аналітичне забезпечення здійснюється працівниками бухгалтерії. Суть системи – об'єднати облікові та аналітичні операції в один злагоджений процес при цьому проводиться оперативний мікроаналіз для забезпечення безперервності даного процесу. Результати після проведення мікроаналізу ще використовуються при формуванні рекомендацій для прийняття управлінських рішень, де загальні положення обліку й аналізу удосконалюються для раціонального застосування в єдиній обліково-аналітичній системі [56, с. 87].

На обліково-аналітичну систему полягає завдання у визначенні кінцевого результату діяльності суб'єкта господарювання згідно з поставленими дедлайнами управлінців, при цьому забезпечуючи контроль за використанням ресурсів на рівні підприємства та центрів відповідальності. Важливим критерієм є правильний вибір обліково-аналітичної системи. Для цього потрібно зіставити бажані вигоди для управління підприємством з витратами на саме управління, далі дослідити її значення, щоб досягнути поставленої мети підприємства. Обліково-аналітична система складається з елементів, які взаємодіють між собою та залежать одне від одного формуючи єдине ціле [75, с. 2]. Вважаємо, що обліково-аналітичну систему можна представити як сукупність складових: обліку, аналізу та аудиту (рис. 1.1).

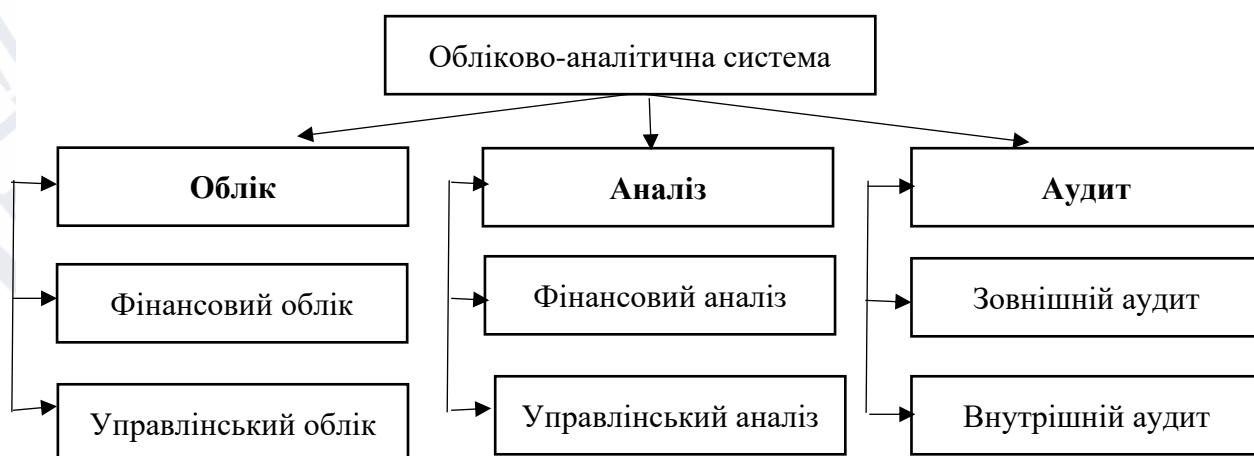

Рисунок 1.1 - Елементи обліково-аналітичної системи

Джерело: Сформовано автором на основі [56]

По центру обліково-аналітичної системи вказаний бухгалтерський облік, адже він виступає одним з основних джерел економічної інформації, яка характеризує фактичний стан справ на підприємстві [27, с. 54].

Бухгалтерський облік як система являє собою сукупність елементів певного змісту та форми, які регулярно взаємодіють та пов'язані між собою. Тобто, це система інформації про стан та рух ресурсів підприємства, характер та результати господарської діяльності. Облік характеризується наявністю зв'язків, поділом на частини, наявністю структури, цілеспрямованість та багатоаспектність [61, с. 12].

Бухгалтерський облік як елемент господарської інформаційної системи виконує функцію генерування та інтерпретує всю базу інформаційного потоку, надану різними системами для ефективного управління. Враховуючи те, що облікова система є автономною, її елементи можуть виступати в якості систем більш низького порядку [42, с. 87].

Традиційний процес формування обліково-аналітичної системи зазнає значних трансформацій, викликаних видозміною каналів й швидкістю передачі даних. Наразі організація обліково-аналітичної системи суб'єкта господарювання потребує суттєвого удосконалення, адже процес формування обліково-аналітичної системи зазнає значних трансформацій, що викликані видозміною каналів й швидкістю передачі даних, зокрема в частині облікової підсистеми, елементами якої є:

- теоретико-концептуальні (мета, предмет, об'єкт, завдання, функції, нормативно-правові акти тощо);
- методичні (елементи методу бухгалтерського обліку);
- організаційні (облікова політика, форма обліку, робочий план рахунків, реєстри, внутрішня звітність, аналітичні таблиці тощо) [32, с. 40].

Інформація зібрана в межах облікової підсистеми передається для оброблення та аналізу до інших підсистем – аналітичної та контрольної. Аналітична підсистема (аналіз) передбачає дослідження причинно-

наслідкових зв'язків між господарськими процесами для виявлення резервів економічного зростання суб'єкта господарювання (рис. 1.2).

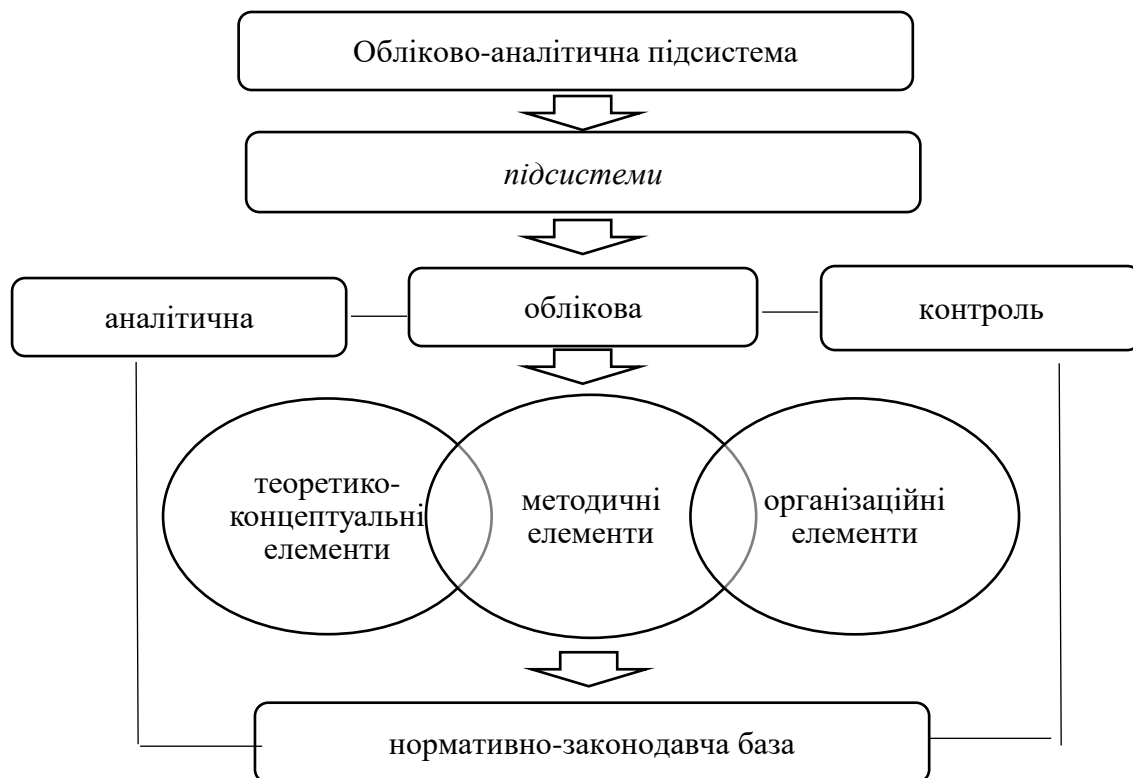

Рисунок - 1.2. Підсистеми обліково-аналітичної системи

Джерело: Сформовано автором на основі [27]

Організація є головним інструментарієм аналітичної підсистеми. Вона формує модель із структурою елементів, знаходить зв'язки та узагальнює результати для їх впровадження в процес управління. Методологічне забезпечення аналітичної підсистеми включає такі етапи, як:

- базова діагностика суб'єкта господарювання; аналіз його потенціалу;
- аналіз витрат процесу виробництва;
- комплексний та стратегічний аналіз суб'єкта господарювання.

Після проведення аналізу формується висновок для швидкого реагування та прийняття управлінських рішень з метою підвищення ефективності господарювання, досягнення стратегічних цілей щодо розвитку та нарощення обсягів господарської діяльності [23, с. 16].

За визначенням Американської асоціації бухгалтерів, «бухгалтерський облік – це процес ідентифікації інформації, вимірювання та оцінки показників і представлення даних користувачам для опрацювання, обґрунтування та прийняття управлінських рішень» [61, с. 7].

Б. Нідлз поділяє вищенаведену думку та під бухгалтерським обліком розуміє «систему, яка здійснює вимірювання, опрацювання та передачу інформації про певний суб'єкт господарювання» [61, с. 8].

В.В. Сопко дає визначення обліку як «упорядкованої та регламентованої інформаційної системи що систематично відображує в часі стан і зміну всіх господарських фактів...» [61, с. 7].

Ф.Ф. Бутинець під системою бухгалтерського обліку розуміє «сукупність методів, за допомогою яких узагальнюються процеси виробництва, постачання і реалізації продукції, вирішуються чітко визначені цілі й забезпечується управління підприємством на основі реалізації його тактичних і стратегічних завдань» [61, с.7].

Усі наведені визначення об'єднує підхід до бухгалтерського обліку, як інформаційної системи управління. У вітчизняній та зарубіжній теорії бухгалтерський облік поділяють на фінансовий та управлінський [51, с. 67].

Фінансовий облік призначений для узагальнення фінансових даних бухгалтерських записів і надання їх у формі річних звітів різним користувачам. Дані фінансового обліку є найбільш достовірними й доступними. Але цієї інформації недостатньо, тому, вона повинна бути доповненою іншими видами інформації, яка формується в системі управлінського обліку [5, с. 76].

Управлінський облік охоплює всі види облікової інформації, необхідної для управління в середині підприємства. Він повністю розкриває економічні, технічні і технологічні аспекти виробничих процесів, а також внутрішньовиробничі відносини, ресурси та фінансові можливості, сприяючи ефективному управлінню підприємством. Його основна мета полягає в забезпеченні інформацією менеджерів, які відповідають за досягнення

конкретних виробничих показників. Дана інформація використовується ними для розробки можливих альтернативних варіантів прийняття оптимальних управлінських рішень, як короткострокових так і довгострокових. Обов'язковим є те, що управлінські рішення мають бути обґрунтованими на точних розрахунках, глибокому та всебічному аналізі. Аналіз, що є елементом у системі управління виробництвом являє собою основну розробку науково-обґрунтованих планів та рішень, а також є дієвим засобом виявлення внутрішньогосподарських резервів [10, с. 24].

Аналітична функція в обліково-аналітичній системі виявляється у формуванні обширних обсягів інформації щодо стану та руху виробничо-фінансових активів підприємства. Підсистема аналітичного забезпечення управління господарською діяльністю перетворюється в постійно діючий фактор зростання ефективності виробництва за рахунок активізації інформаційного фонду підприємства [8, с. 67].

Узагальнюючи вищевикладене зауважимо, що оскільки обліково-аналітична система суб'єкта господарювання є моделлю його господарської діяльності, то облікова інформація – це складова інформаційного забезпечення процесу управління ризиками. Відповідно ризик – усвідомлена ймовірність виникнення як негативних, так і позитивних наслідків господарської діяльності в умовах змін зовнішнього та внутрішнього середовища в результаті реалізації управлінських рішень [2, с. 139]. Основні складові ризику як елементів обліково-аналітичної системи суб'єкта господарювання наведено на рисунку 1.3. Наразі обліково-аналітична система суб'єкта господарювання генерує інформацію необхідну для впливу на ризики з метою запобігання, мінімізації або компенсації їх ймовірних наслідків. Окрім того, вона займає важливе місце в інформаційному забезпеченні управління ризиками, що, насамперед, передбачає формування та використання облікової інформації за принципом обачності [34, с. 89].

Беззаперечним є судження науковців сучасності, що для визначення місця ризиків в обліково-аналітичній системі їх варто розглядати з двох

позицій: ризики господарської діяльності, що відображаються в обліково-аналітичній системі (ризики певності користувачів щодо безпомилковості та викривлень інформації в бухгалтерській звітності); бухгалтерські ризики (ризики, які виникають в процесі організації та ведення бухгалтерського обліку). Відтак бухгалтерські ризики характеризуються з позиції суб'єкта який формує бухгалтерську звітність та з позицій користувачів облікової інформації. Ринкова економіка зумовлює потребу в диференціації аналізу на фінансовий та управлінський. Фінансовий аналіз як елемент фінансового обліку забезпечує інформацією зовнішніх користувачів на основі даних публічної бухгалтерської звітності [25].

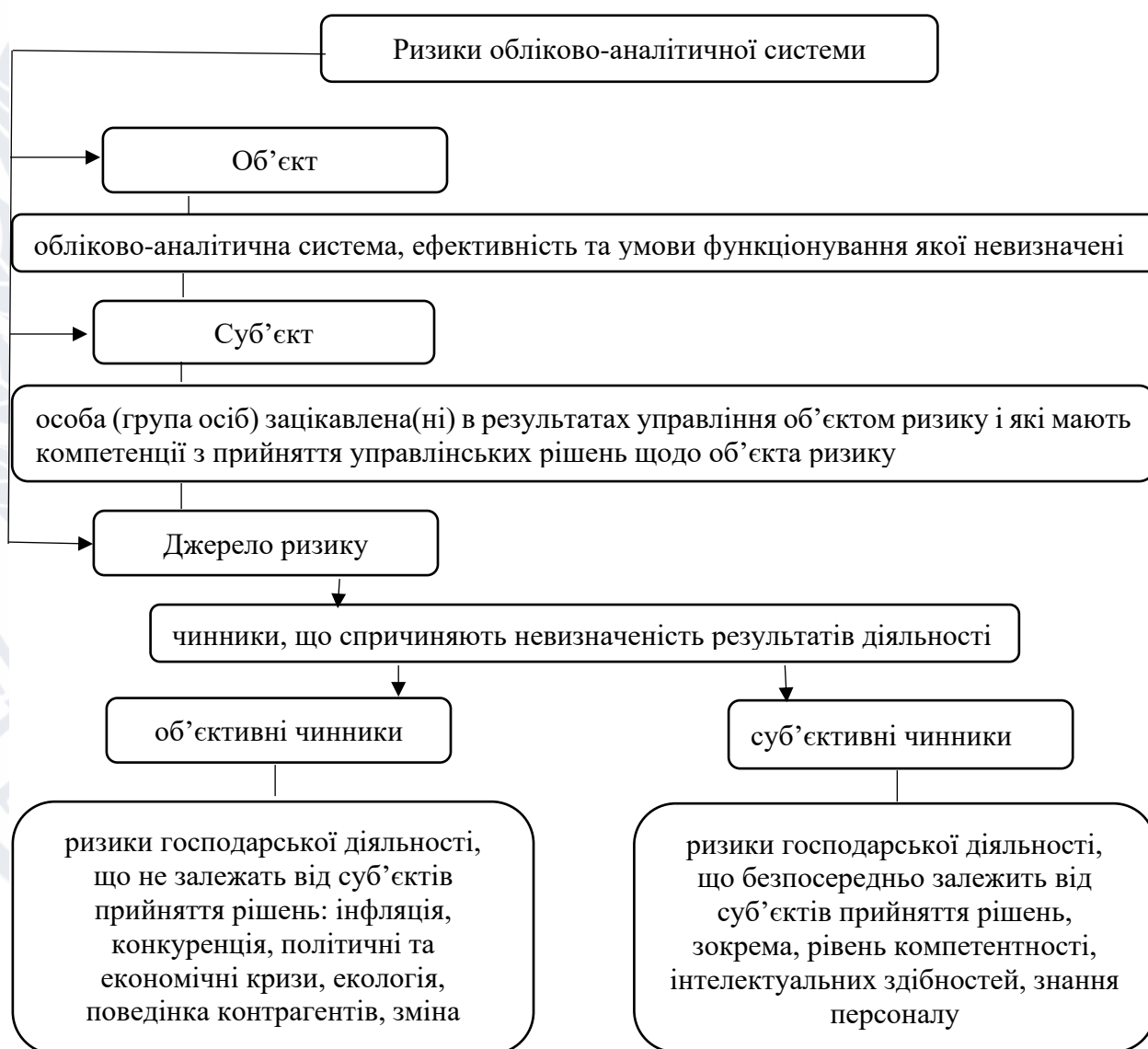

Рисунок 1.3 - Складові ризику (елементів) обліково-аналітичної системи

Джерело: Сформовано автором на основі [25]

Для прогнозування та реалізації важливих функцій використовують управлінський аналіз. Завдяки управлінському аналізу забезпечується контроль за раціональністю функціонування усієї господарської системи, а саме: реалізації продукції, виконанням виробничої програми, виявленні і мобілізації поточних внутрішньовиробничих резервів задля зниження витрат на виробництво продукції та зростання його прибутковості [46, с. 34].

1.2 Вплив особливостей діяльності сільськогосподарського підприємства на формування обліково-аналітичної інформації

Успішність проведення економічного аналізу на підприємстві залежить насамперед від своєчасності, повноти та достовірності інформаційного забезпечення. На жаль, деякі суб'єкти господарювання ризикують збитковістю та банкрутством, використовуючи інтуїтивні методи без організованого економічного аналізу. Розробка чіткої схеми організації стає необхідною для налагодження ефективного аналітичного процесу, що враховує специфіку господарювання суб'єктів у їхній сфері діяльності. [3, с.8].

Недостатня увага до формування організаційної структури підприємства призводить до порушення логічного взаємозв'язку між етапами процесу прийняття управлінських рішень — планування, обліку, аналізу, контролю та регулювання. Для стабільного розвитку підприємства необхідно реалізовувати комплексний підхід до організації облікового процесу [53, с. 40].

Базовим елементом забезпечення якості облікової інформації є її нормативно-правове регулювання та вдало обрана методика бухгалтерського обліку, адже, нормативно-законодавча база – визначає основні вимоги до якості й корисності облікової інформації, а методика бухгалтерського обліку – забезпечує єдиний підхід до її формування [3, с. 37]. Відтак ефективність прийнятих управлінських рішень залежить від якості облікової інформації, що забезпечується засобами як внутрішнього, так і зовнішнього регулювання (Додаток Е). Основним джерелом інформації в обліково-аналітичній системі

для аналізу результатів діяльності є дані бухгалтерського (фінансового, управлінського та оперативного) обліку рисунок 1.4.

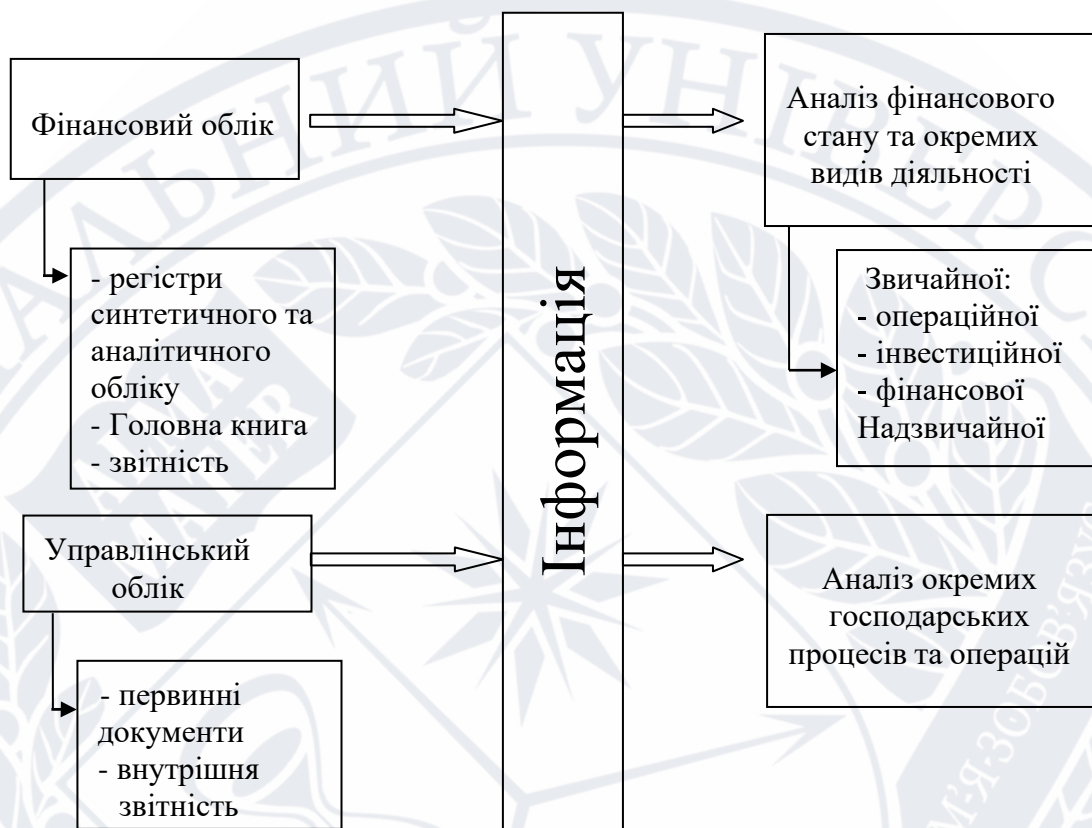

Рисунок 1.4. - Джерела даних для проведення аналітичної роботи в підприємстві

Джерело: Сформовано автором на основі [56]

Сучасні умови функціонування економіки України безсумнівно зазнали значних змін після розпочатої повномасштабної війни РФ проти України. Усі галузі національного господарства, як у своїй структурі, так і у нормативно-правовому регулюванні, відчули суттєві перетворення. Однією з основних галузей, яка постраждала від прямого впливу війни – це сільське господарство. Незважаючи на значні руйнування інфраструктури галузі, мінування полів, зменшення обсягів виробництва та інші проблеми, експерти відзначають, що цей сектор залишається ключовим для України і все ж дозволить країні зберегти свою позицію як світового лідера у сільському господарстві. Вибір стратегії розвитку підприємств малого агробізнесу в умовах глобальних змін та воєнних дій є складним завданням, що вимагає аналізу ситуації та

врахування різних факторів. Наведемо декілька прикладів стратегічних напрямків, які можуть бути корисним в таких умовах [61, с. 49].

Розвиток мережі контактів та партнерства. Співпраця з іншими підприємствами, організаціями та галузевими об'єднаннями, щоб обмінюватися досвідом, інформацією та ресурсами. Взаємодія зі спільнотою може забезпечити підтримку та сприяти стійкому розвитку [62, с. 27].

Залучення підтримки та фінансування. Дослідження можливості отримання додаткових джерел фінансування, таких як державні підтримки, субсидії, кредити або інвестиції. Можливість співпраці з фінансовими установами або створення партнерських відносин з іншими підприємствами.

Використання новітніх технологій. Впровадження інноваційних технологій та сучасних методів виробництва, такі як автоматизація процесів, використання датчиків та аналітики даних. Це може допомогти підвищити ефективність виробництва та знизити витрати.

Диверсифікація продукції. Можливість розширення асортименту продукції, щоб зменшити залежність від певного виду сільськогосподарської продукції або ринку.

Пошук нових ринків збуту. Розширення географії продажів та можливість експорту продукції до країн ЄС, або співпраці з зарубіжними партнерами .

Важливо зазначити, що конкретна стратегія розвитку буде залежати від багатьох факторів, таких як розмір підприємства, його потенціал, ринкові умови, ресурси, здатність до інновацій, галузеві особливості та ризики. Рекомендується провести детальний аналіз SWOT (сильні сторони, слабкі сторони, можливості, загрози) для визначення стратегічних переваг і обмежень підприємства. Необхідно також враховувати правові аспекти, політичні ризики та економічні перспективи в регіоні, де знаходиться підприємство. Консультування з юридичних та фінансових питань може бути корисним для забезпечення правової та фінансової стабільності.

На сьогоднішній день діє низка заходів, яка була здійснена урядом задля мінімізації бюрократичних процедур для підтримки агробізнесу. Заходи, які уряд вживає для мінімізації бюрократичних процедур у сфері агробізнесу, включають дозвіл на використання сільськогосподарської техніки без реєстрації, спрощення імпорту посівних матеріалів, встановлення нульової ставки акцизного податку та зниження ПДВ на пальне до семи відсотків. Також пропонується альтернативні логістичні мережі для експорту у зв'язку з блокадою портів, введено податкові канікули щодо сплати за землю державної та комунальної форм стійкості в період воєнного стану.

Враховання галузевих особливостей сільського господарства є важливою умовою для оптимізації обліково-інформаційного забезпечення стратегічного управління сільськогосподарськими підприємствами. Галузеві особливості впливають на специфіку обліково-аналітичного забезпечення цього процесу. На жаль, на сьогоднішній день відсутні або недостатньо обґрунтовані особливості обліково-аналітичного забезпечення стратегічного управління в сільському господарстві. Вважаємо за доцільне розглянути вплив особливостей сільськогосподарської галузі на формування обліково-аналітичного забезпечення стратегічного управління (Додаток Ж).

Основними особливостями вважаються наступні. Нерівномірне використання робочої сили та засобів виробництва спричинене сезонністю виробництва. Це в свою чергу впливає на нерівномірні надходження продукції на сільське підприємство і, як наслідок – його доходів на протязі року. Окрім цього, природні умови теж відіграють значну роль для підприємства при отриманні прибутку, адже така залежність вимагає створення значних страхових резервів кормів та насіння у випадок не врожайності спричиненої поганими природними умовами. Тому, ці особливі умови для сільськогосподарських підприємств є постійною проблемою, що вимагає розробки заходів із урахуванням усіх факторів впливу сезонності виробництва, що потребує розгляду альтернативних

рішень з пом'якшення сезонності та правильно обраної спеціалізації господарювання [68, с. 72].

Наступною особливістю є облік необоротних та біологічних активів на сільськогосподарських підприємствах є стратегічно важливим, оскільки вони мають значний термін використання у діяльності підприємств. Облік поточних активів також повинен служити досягненню стратегічних цілей, забезпечуючи оперативну інформацію для оцінки та коригування стратегій підприємства. Важливо, щоб всі види аналізу мали стратегічне спрямування, а отримані аналітичні дані використовувалися для розробки стратегій розвитку та оцінки їх результативності. Такий підхід сприяє ефективному стратегічному управлінню сільськогосподарським підприємством.

Розглянемо біологічні активи як одну із специфічних характеристик, що притаманні сільськогосподарській галузі. Частково, саме, властивості біологічних активів, їх характеристики обумовлюють специфічні особливості щодо управління розвитком сільськогосподарських підприємств. Так, А.З Рисьмятов., С.А. Дьяков, Я.В Паламаренко, характеризують життєвий цикл продукції сільського господарства, за суттю, майже вічним. Тобто крива життєвого циклу продукції сільського господарства не відповідає узагальненій кривій життєвого циклу продукту промислового підприємства. Продукція, яка вироблялася тисячу років тому, така як пшениця, ячмінь, зернові, овочі, фрукти, продукти тваринництва тощо, виробляються і зараз. З часом, відбувається лише зміна сортів, порід тварин, техніки та технології обробки, однак, сам продукт залишається без змін. Все це призводить до певних особливостей щодо управління розвитком сільськогосподарських підприємств, в тому числі й інноваційного розвитку [58, с. 42].

Авторами була розроблена модель трансформації інформаційних потоків в інформаційно-аналітичній системі управління розвитком сільськогосподарського підприємства в умовах економіки знань. Елемент цієї моделі, який охоплює облікову складову та визначає

інформаційні потоки при формуванні обліково-аналітичного забезпечення представлено на рисунку 1.5. Запропонована модель передбачає включення в підсистему обліково-аналітичного забезпечення не тільки інформації, яка класично наповнює її, і є формалізованою в системі обліку, а й неформалізованої інформації. Так, результати аналізу систем управління розвитком сільськогосподарських підприємств, структури такої системи, особливості взаємодії її елементів, що було проведено авторами, показують, що в переважній більшості підприємств сільськогосподарської галузі, інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління формується майже однаково [58, с. 37].

Рисунок – 1.5 Модель формування обліково-аналітичного забезпечення системи управління розвитком сільськогосподарського підприємства

Джерело: Сформовано автором на основі [48]

Основою інформаційної бази стають дані облікових реєстрів, звітних форм, щодо ресурсів підприємства, як класичних для всіх підприємств, так

і специфічних для галузі – біологічних активів [48, с. 37].

До другої групи активів було віднесено ті, які можна визначити як специфічні для галузі. Тобто це вся сукупність біологічних активів, які притаманні саме сільськогосподарським підприємствам, і, на переконання авторів, саме такі активи та ефективність їх використання, відіграють ключову роль в ефективності розвитку сільськогосподарського підприємства.

Іншим критерієм класифікації активів при формуванні обліково-аналітичного забезпечення, а внаслідок, й інформаційно-аналітичного забезпечення в системі управління розвитком сільськогосподарського підприємства, є ступінь формалізації таких активів. Тобто було виокремлено активи, інформація про які має чітку формалізацію та традиційно використовуються при формуванні облікової, управлінської документації та звітності, а також при поданні фінансової та статистичної звітності [13, с. 12].

1.3 Аналітична оцінка якості забезпечення обліково-аналітичною інформацією управління сільськогосподарського підприємства

Обліково-аналітичне забезпечення управління виробництвом сільськогосподарської продукції полягає у наданні користувачам (управлінцям підприємства) необхідних інформаційних даних щодо виробництва вищезазначеної продукції. Слід зауважити, що важливим в дослідженні рівня обліково-аналітичного забезпечення управління виробництвом сільськогосподарської продукції є оцінка інформаційних даних, які надходять до управління за їх змістом. Рівень забезпечення управління виробництвом продукції обліково-аналітичною системою характеризує ступінь розвитку даної системи [61, с. 23].

Як зазначає В.П. Пантелєєв «інформаційне забезпечення – це цілеспрямована робота по збору інформації, її реєстрації, передаванню,

обробці, узагальненню, зберіганню та пошуку суб'єктами контролю з метою використання для управління» [26, с. 91].

Якість облікової інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень, проявляється через критерії – вимоги до неї (табл. 1.1). Кожна з представлених вимог до інформації спрямована на задоволення потреб користувачів управлінського персоналу, для прийняття ними управлінських рішень [17, с. 72].

Таблиця 1.1 – Вимоги до обліково-аналітичної інформації

Вимоги	Характеристика
Своєчасність	дає можливість раціонально та активно впливати на хід фінансово-господарської діяльності.
Точність	інформація має достовірно відображати процес функціонування системи. Усі її показники повинні мати однозначний зміст, який не допускає різних тлумачень.
Порівнянність	інформація повинна своєчасно надходити до споживача (структурного підрозділу, співробітника), до того ж раніше, ніж зміниться описувана ситуація, інакше вона втрачає своє значення.
Відсутність систематичних помилок	забезпечує недопущення помилок при реєстрації операцій в обліку
Повнота (достатність)	кількість інформації повинна бути мінімальною, але достатньою для оцінки ситуації та прийняття рішення на певному рівні управління.
Корисність (доцільність)	передбачає, що в інформаційному потоці не повинно бути даних, показників, не потрібних для вирішення конкретної проблеми або для структурної ланки управління. Інформація повинна відповідати основній меті, за для якої її підготували.
Доступність	полягає у необхідності подавати інформацію у формі, яка не потребує додаткового опрацювання і не ускладнює процесу прийняття рішення
Достовірність	інформація має бути достовірною та легко перевірятися.
Рентабельність	зводиться до підготовки такої кількості інформації, яка не повинна коштувати більше ніж її використання.
Адресність	інформацію слід доводити до відповідального виконавця та користувача
Адекватність	реальне відображення дійсності, в якій наявні всі суттєві й відкинуті несуттєві ознаки.
Адаптивність	це здатність облікової інформації реагувати на зміни зовнішнього середовища з метою задоволення інтересів користувачів для прийняття раціональних управлінських рішень.
Значимість	впливає на прийняття оперативних рішень у ході формування поточних планів
Релевантність	інформація має бути корисною для прийняття управлінських рішень
Зрозумілість	інформація має бути зрозуміла користувачам

Джерело: Складено автором на основі [32]

Інформація у бухгалтерській системі має велику цінність, незалежно від фактів, які вона фіксує, оскільки можливості, які вона надає, дозволяють

відокремити інформаційний аспект від економічного факту і спрямовувати увагу бухгалтера на явище. В обліковій системі вхід та вихід представлені обліковим процесом - вхід через первинні документи та вихід через звітність, яка є кінцевою результатною інформацією. [57, с.54].

Правдиве подання інформації в обліково-фінансовій звітності, засноване на чесності її укладачів та уявленні про те, що вона відображає, або, як обґрунтовано очікується від користувачів, визначається стратегічним значенням її інформаційного вмісту. У зв'язку зі складністю відтворювального процесу в сільському господарстві, відповідний управлінський процес також характеризується багатогранністю та багатовекторністю, що вимагає врахування та аналізу облікової інформації для прийняття рішень [34, с.8].

У сільськогосподарських підприємствах виникає ряд проблем, які істотно впливають на отримання оперативної інформації для прийняття управлінських рішень під час виробництва. Наведемо наступні причини, які характерні специфіці сільського господарства:

- великі площі земельних угідь викликають розосередженість працівників та ускладнюють зв'язок з прийняття оперативного управлінського рішення відповідно зміни поточного виробничого стану чи ситуації;
- розвиток декількох товарних галузей відрізняється організацією виробництва та технологічними засобами;
- негороджені земельні території відкриті для сторонніх осіб, що потребують додаткових зусиль для збереження врожаю і орендованого майна;
- потреби сезонності із залученням додаткової тимчасової робочої сили – викликають труднощі управління нею в складі тимчасових організаційних ланок, які можуть посилюватися через низьку кваліфікацію робітників;
- потреби своєчасного виконання технологічних операцій у відведенні строки, через що виникає необхідність подовження робочого дня працівників [59, с. 26].

Визначення поняття бухгалтерського обліку часто включає його головну мету, якою є аналіз, інтерпретація і використання інформації. Облікова інформація в цьому контексті є найбільш достовірною, оскільки вона встановлює зв'язок між суб'єктом аграрного господарювання, його середовищем та внутрішньою структурою перетворення інформації [48, с. 37].

Фінансова звітність має задовольняти інформацією внутрішніх і зовнішніх користувачів. Така інформація націлена на прийняття управлінських рішень, які базуються на її розрахунках по даних з обліку. Достовірність такої інформації має вплив на ефективність системного управління, забезпечуючи всі його рівні даними про фактичний стан об'єкта і суттєві відхилення від очікуваних показників. Тому облікову інформацію можна вважати основоположною для обґрунтування та здійснення організаційно-економічних пріоритетів розвитку фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств [61, с. 36].

Облікова інформація об'єднує всі господарські процеси та забезпечує взаємодію різних структурних підрозділів підприємства. Формування, узагальнення і систематизація облікової інформації часто відбуваються за стандартними формами. Ці форми регламентовані на загальнодержавному рівні, такими як бухгалтерська фінансова, податкова та статистична звітність, або на галузевому рівні. Також існують внутрішні управлінські звітності, які розробляються безпосередньо на підприємствах для власних потреб. Як правило, до облікової інформації відносяться: дані бухгалтерського обліку і звітності; дані податкового обліку та звітності; дані статистичного обліку та звітності; дані управлінського обліку та звітності (графіки і табличні матеріали про виробництво і реалізацію продукції; плани і бюджети, звіти про їх виконання; виробничі норми і нормативи) [7, с. 26].

Окрім цього, важливе місце посідає інформації з поза облікових джерел. Серед них ключовими є матеріали аудиторських та фінансових перевірок, пояснювальні та доповідні записки, листування з партнерами та кредиторами, інформація засобів масової інформації, а також матеріали, отримані через

особисті контакти, аналітичні огляди, фінансова інформація з прайс-листів, преїскурантів та довідників [37, с. 148].

Облікова інформація виникає на різних етапах технології обліку і розв'язує облікові завдання для управління та прийняття виважених управлінських рішень обумовлена її особливості. Серед них провідними є:

- кожна господарська операція у фермерських господарствах та сільськогосподарських підприємствах фіксується у первинних документах, які служать підтвердженням її здійснення. Документ є вихідною точкою для подальшого обліку та реєстрації в інших документах (облікових реєстрах);
- облікові реєстри, які функціонують як носії облікової інформації, залучаються до проведення математичних і аналітичних процедур, розрахунків і беруть участь у процесі аналізу, сприяючи отриманню аналітичної інформації;
- форми внутрішньої і зовнішньої звітності, які формуються на основі облікових реєстрів, є основними джерелами для проведення економічного аналізу та служать певним доказом проведення господарської діяльності господарствами і підприємствами [48, с. 69].

Регламентация обліку включає певну сукупність документів, які можна об'єднати у дві підсистеми та чотири рівні регулювання. Зовнішні нормативно-законодавчі акти становлять перші три рівні, а внутрішні документи господарюючих суб'єктів аграрних господарств розташовані на четвертому рівні. Внутрішні документи можуть бути розроблені самим підприємством для забезпечення зручності та врахування його потреб. Використання внутрішніх документів визначає зміст, якість та доступність облікової інформації. [5, с. 9].

Облікова інформація повинна бути орієнтована на те, що необхідно знати зацікавленим особам, і мати необхідні пояснення певних показників. Користувачів цікавить наступна інформація, яка формується в системі їх бухгалтерському обліку:

- 1) інвестори зацікавлені в інформації про прибутковість і ризики запланованих або вкладених ними інвестицій, про можливість і доцільність

розпоряджатися інвестиціями, про здатність господарств і підприємств, в які вкладаються кошти, виплачувати дивіденди;

2) працівники зацікавлені в інформації про стабільність і прибутковість господарств і підприємств, про гарантії в щомісячній виплаті заробітної плати і збереження робочих місць;

3) позикодавці зацікавлені в інформації про платоспроможність суб'єктів господарювання, яка гарантує своєчасність погашення наданої ними позики і виплату відповідних відсотків;

4) постачальники і підрядчики зацікавлені в інформації, яка дозволяє визначити, чи будуть сплачені в строк належні їм суми;

5) покупці і замовники зацікавлені в інформації про тривалість діяльності господарств і підприємств;

6) органи влади зацікавлені в інформації про сплату податків до бюджету, про наявність робочих місць, про розробку і реалізацію загальнодержавної політики;

7) громадськість у цілому зацікавлена в інформації про роль і вклад фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств у підвищення добробуту суспільства на місцевому, регіональному і державному рівнях; у розвиток сільських громад і підтримку сільських територій [43, с. 13].

Для підвищення ефективності застосування облікової інформації та вдосконалення системи управління господарствами і підприємствами в цілому необхідна докорінна реконструкція його технічної та інформаційної бази на основі автоматизованої системи обліку та застосування новітніх інформаційних технологій. Удосконалення інформаційної системи й усіх видів обліку на рівні суб'єктів господарювання в агросфері є обов'язковою і необхідною умовою при розробці ефективних управлінських рішень. Воно потребує не лише переосмислення методології й методики управління та покращення матеріально-технічної бази, форм накопичення і зберігання інформації [27, с. 65].

Мова йде про підготовку та залучення з якісно новими кваліфікаційними характеристиками обліково-аналітичних працівників, здатних забезпечити формування адекватної потребам сьогодення обліково-аналітичної інформації [7, с. 4].

Впровадження інформаційних диджитал технологій в цілому впливає на систему обліку, аналізу і контролю в господарствах і підприємствах, ефективно поєднує фінансовий і управлінський облік за допомогою автоматизованих програм обробки даних, комп'ютерних систем. Це також передбачає розробку певних алгоритмів, форм, таблиць, методики обробки інформації, якісних систем документообороту із врахуванням можливостей адаптації під потреби конкретного суб'єкта господарювання агросфери.

Ефективність процесу диджиталізації залежить від правильного вибору програмного продукту та визначення чітких критеріїв його вибору. Адже багато з них хоча і є схожими за функціональними якостями, однак суттєво відрізняються за ступенем масштабності, рівнем захисту і безпеки, вартістю впровадження. Тому перевага має надаватися використанню інтегрованих програм, спектр яких з урахуванням їх функціональних можливостей і вартісних характеристик може задовольнити потреби господарств та підприємств, виходячи із масштабів та видів діяльності, рівнів її спеціалізації і диверсифікації [14, с. 26].

Висновки до першого розділу

Ознайомившись з теоретичними основами формування обліково-аналітичної інформації, ми дійшли таких висновків:

1. Визначено, що аграрні господарства в сфері своєї діяльності потребують гнучких систем оцінки аналізу діяльності як своїх підрозділів, так підприємства в цілому. Від неї залежать поставлені цілі, завдання суб'єктом господарювання та подальший його розвиток. Розвиток організаційних основ та теоретико-методологічних ґрунтуються на

інформаційному забезпеченні. Усі бухгалтерські процеси в ході роботи взаємодіють між собою та залежать одне від одного формуючи єдине ціле.

Досліджено відомі авторські визначення, які об'єднують підхід до бухгалтерського обліку, як інформаційної системи. А також розглянуто нормативно-правове регулювання основного об'єкту обліку сільськогосподарських підприємств «Біологічні активи».

2. Визначено основні особливості аграрної галузі, що впливають на формування обліково-інформаційного забезпечення стратегічного та інформаційного управління діяльністю суб'єкта господарювання. Сезонність виробництва, облік необоротних та біологічних активів є особливостями цієї галузі. Вони дещо ускладнюють організаційний процес роботи у період усього облікового циклу спричиняючи нерівномірне використання робочої сили, засобів виробництва, що впливає на нерівномірне надходження продукції, відповідно і доходу підприємства, а витрати на створення біологічних активів впливають на формування собівартості продукції в залежності від того яким чином вони були створенні.

3. Досліджено рівень забезпечення управління виробництвом продукції обліково-аналітичною системою, який характеризує ступінь розвитку даної системи. Обліково-аналітична система відповідно до інформаційних вимог спрямована на вдосконалення системи управління господарством. За розглянутими методами удосконалення інформаційної системи вважаємо найкращим застосування диджитал технологій, які ефективно поєднують фінансовий і управлінський облік за допомогою автоматизованих програм обробки даних. Тому, на наш погляд більш раціональним питанням постає поглиблення наукових досліджень щодо оптимізації облікової системи саме із застосуванням новітніх цифрових технологій. Для стабільного розвитку підприємства необхідно реалізовувати комплексний підхід до удосконалення організації облікового та інформаційного процесу включаючи особливості сільськогосподарської діяльності і проблеми, які можуть виникати в ході роботи.

РОЗДІЛ 2

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

2.1 Організація руху обліково-аналітичної інформації на етапі первинного обліку

Процес бухгалтерського обліку є поступовим та має бути організований вчасно. Усі дії відтворюються у формі опрацювання носіїв інформації. Поєднання складання, обробки, руху, зберігання всіх перелічених дій становить одне із основних понять організації бухгалтерського обліку – документообіг. Під документообігом розуміють рух документів в установі від моменту їх складання до передачі їх у архів. Окрім документів як носіїв облікової інформації застосовують ще облікові регістри та звітні форми, рух яких, також потребує упорядкування. Основною функцією організації руху носіїв облікової інформації є створення оптимальної системи каналів передавання інформації та зв'язків між виконавцями облікових функцій [7, с. 23]. Нормативно-правове забезпечення сільського господарства базується на інформаційних джерелах державного регулювання (рис. 2.1).

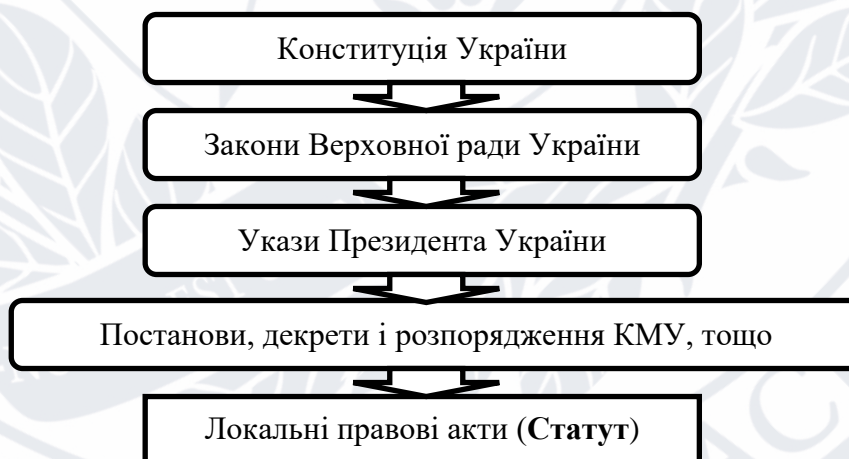

Рисунок 2.1 – Основні джерела аграрного нормативно-правового забезпечення

Джерело: Сформовано автором на основі [20-24]

Усі підприємства починають засновуватися із розробки статуту, без статуту та установчого договору підприємство не може існувати. Статут є

одним із перших інформаційних документів, адже у ньому зазначають форму власності підприємства, сферу його діяльності, спосіб управління та контролю, порядок утворення майна підприємства та розподілу прибутку, порядок реорганізації та інші положення, які регламентують діяльність юридичної особи. Статут служить підприємству маленькою конструкцією, яка являє собою конституцію та основний закон [51, с. 17].

Статут ТОВ «Одемо» (Додаток А) було розроблено згідно Господарського кодексу України, Цивільного кодексу України, Законів України «Про господарські товариства», «Про власність» та інших нормативних актів України. Згідно із статутом господарства предметом діяльності ТОВ Одемо є:

- розведення великої рогатої худоби молочних порід;
- розведення свиней;
- допоміжна діяльність у рослинництві;
- оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин;
- надання в оренду сільськогосподарських машин і устаткування;
- вантажний автомобільний транспорт;
- складське господарство;
- надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна;
- надання в оренду вантажних автомобілів;
- оптова торгівля молочними продуктами, яйцями, харчовими оліями та жирами.

Потрібно звернути увагу на те, що законодавці приділили вкрай мало уваги формуванню фермерських господарств, привертає увагу ще й недосконалість існуючих нормативно-правових актів щодо регулювання їх діяльності. Більшість вчених, які займалися даною тематикою вважають статuti фермерських господарств недеталізованими та невваженими, оскільки фермери більше заклопотані посівами та збором урожаю. Досить

поширеним є «запозичення» статуту іншого фермерського господарства, яке веде подібну діяльність, із трохи зміненим текстом. Тому неймовірну кількість судових спорів спричиняє не лише недосконале законодавство щодо діяльності сільськогосподарських підприємств, а й недбало виписані статuti цих суб'єктів господарювання [26, с. 35].

Незважаючи на згадані вище недоліки - вважаємо статут сільського господарства ТОВ «Одемо» виваженим, який чітко регулюється законодавством України, актуальним, адже статті у даному статуті постійно редагуються відповідно до змін законодавства, що його регулює.

Наступним етапом правильного формування управлінської діяльності підприємством є створення облікової політики (Додаток Б). Як відомо створення облікової політики потрібне для правильного ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Типової форми документа, в якому б зазначалася облікова політика підприємства, на сьогодні не існує. Лише певні згадки про нього ми знаходимо у Методичних рекомендаціях щодо облікової політики підприємства, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. №635 [43].

Вважаємо розглянутий Наказ про облікову політику ТОВ «Одемо» розробленим відповідно потреб сільського господарства, в якому враховується: галузеві особливості економічної діяльності, основні принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що викладені в статті 4 розділу 1 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» від 16.07.1999 р. № 996-XIV, НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013р. №73 та методи і процедури, передбачені іншими НП(С)БО, МСБО норми й нормативи, встановлені законодавчими актами України [36-37].

Отже, після створення основних документів підприємство починає вести свою діяльність. Розглядаючи питання в повному обсязі, варто говорити про рух носіїв облікової інформації. Засобом упорядкування руху та своєчасного одержання записів у носіях облікової інформації виступає

графік руху носіїв облікової інформації. На практиці форми графіків розрізняють за розглянутими далі класифікаційними ознаками [47, с.78].

1. За формою подання інформації: схема; опис робіт.
2. За обсягом поданої інформації: індивідуальні; зведені.

Більшість графіків мають табличну форму. Схематичні графіки можна, у свою чергу, поділити на такі види: прості схеми, або блок-схеми (рис. 2.2). Ці графіки мають вигляд взаємозв'язаних блоків за видами операцій, що здійснюються від етапу складання до передачі документа до архіву [37, с. 9].

Метою впорядкування документообігу є отримання якісної інформації за мінімальний строк, необхідний для його обробки. З метою раціональної організації бухгалтерського обліку наказом керівника підприємства встановлюється графік документообігу у вигляді таблиці або схеми. Оперограма або ж документограма відображає рух певного документа за двома ознаками: операціями, діями та місцем здійснення цих операцій.

Рисунок 2.2 - Комплексна схема документообігу

Джерело: Сформовано автором на основі [12]

Зазначений вид графіків передбачає подання інформації за певним пакетом носіїв облікової інформації відповідного напрямку обліку за підрозділами чи особами, тобто працівниками установи, які беруть участь у процесі складання і обробки носіїв облікової інформації. Окремого документа про документообіг на підприємстві ТОВ «Одемо» немає. Для наочного прикладу проведемо оперограму акту на списання кормів та на основі цього складемо графік документообігу (Додаток К).

В Наказі про облікову політику ТОВ «Одемо» незазначено чітких правил документообігу, що свідчить про недостатність інформаційного забезпечення облікової політики. Підприємству рекомендується розглянути правила та прикріпити як додаток до Наказу – графік документообігу, який буде містити перелік і форми первинних облікових документів, терміни їх складання, обробку та перевірку кожного документа, строк його виконання та порядок передачі в архів.

Так, як бухгалтерський облік виходу, використання та вибуття сільськогосподарської продукції базується на документальному оформленні здійснення операцій, для обліку врожаю вирощуваних культур використовують єдині форми первинних документів. Розглянемо процес оприбуткування продукції зернових культур. Первинним документом оприбуткування є Реєстр відправки зерна та іншої продукції з поля, який виписується у трьох примірниках (для комбайнера, шофера та завідуючого). Також підприємство може використовувати Путівки на вивезення продукції з поля. Далі проводиться оформлення зерна, зважування у місця зберігання, все записують до Реєстру приймання зерна. Використовують також Акти на сортування і сушіння продукції рослинництва, якщо такі потрібно [34, с. 56].

Для обліку продукції тваринництва використовують наступні первинні документи: Журнал обліку надою молока; Щоденник надходження сільськогосподарської продукції та інші. Вибуття оформляють ТТН, накладною на внутрішнє переміщення, Відомістю витрати кормів та інші [34, с. 45].

Аналітичний облік продукції за первинними документами ведеться відповідно їх видам у сальдових відомостях, а синтетичний в Журналі-ордері №5 А с-г [41, с. 21].

Придбана сільськогосподарська продукція чи матеріали обліковують окремо від сільськогосподарської продукції власного виробництва. Розглянемо процес документального оформлення первинних документів з надходження запасів (мінеральних добрив) на підприємство ТОВ «Одемо». Для одержання матеріалів зі складу постачальника бухгалтерія виписує Доручення експедитору за встановленою формою, яка підписується керівником підприємства, головним бухгалтером і засвідчується печаткою господарства, далі її реєструють в Журнал облік видачі Довіреностей. Особа, якій надано Довіреність після використання, здає у бухгалтерію документи, що підтверджують здані матеріали на склад. Приймання та оприбуткування матеріалів оформляють на складах. Накладні (товарно-транспортні накладні, прибуткові ордери, приймальні акти) виписують на фактично прийняту кількість цінностей. Після ретельної перевірки матеріалів, що надійшли на склад - складають Акт прийому матеріалів [33, с. 156].

Після оприбуткування вантажу документи передаються у бухгалтерію. Для кількісного оформлення одержаних добрив за день, бухгалтерія заводу виписує рахунок-фактуру в двох примірниках. Одночасно видавати сертифікат, який підтверджує якість відпущених мінеральних добрив, є стандартною практикою в обліку та торгівлі товарам [15, с. 70].

Порядок документального оформлення операцій з відпуску запасів зі складів підприємства залежить від призначення, для яких ці запаси відпускаються. Вони можуть відпускатися систематично на виробничі потреби або періодично на адміністративні чи інші потреби. Основні документи, які реєструють відпуск товарів зі складів, включають накладні і ТТН, лімітно-забірні картки, вимоги, а також платіжні доручення, особливо у випадку виплат заробітної плати натурою. Витрачені добрива списують на

підставі акту про використання мінеральних добрив. Також на підставі акту списують вартість використаних кормів у тваринництві [56, с. 41].

Як і в кожному бухгалтерському процесі під час створення первинної документації можуть виникати помилки щодо їх створення. Найпоширенішими помилками вважаються:

- неузгодженість даних у первинних документах;
- відсутність обов'язкових реквізитів;
- неправильне зазначення відомостей;
- відсутність належного відображення змісту та обсягу господарської операції;
- відсутність підписів сторін, неможливість ідентифікувати підписанта [56, с. 41].

При вияві таких помилок їх потрібно якнайшвидше усунути, але, якщо все ж таки їх було не вчасно виявлено підприємству це може грозити податковими наслідками та судової перспективи. Адже, податкові органи ці помилки можуть визнати в основу висновків як недоліки щодо нереальності господарських операцій. Але, в деяких випадках ці недоліки розглядаються судовим засіданням лояльно. Вони розглядають помилки в оформленні чи відсутність окремих первинних документів як безпідставні причини для висновків про нереальність операцій, за умови того, що з інших даних вбачається те, що фактичний рух активів або зміни у власному капіталі чи зобов'язаннях платника податків у зв'язку з його господарською діяльністю мали місце [47, с. 53].

Отже, на різних етапах обліку організація руху документів включає специфічні особливості. Основним завданням на етапі первинного обліку є встановлення раціональної послідовності створення документів та мінімізація часових витрат на цей процес. ТОВ «Одемо» дотримується встановлених вимог законодавства з документального оформлення первинної документації, але графіків документообігу та оперограми руху первинних

документів підприємство немає, а це призводить до порушень організаційно-інформаційного процесу реєстрації та оформлення первинних документів.

2.2 Особливості облікового циклу узагальнення даних поточного обліку

Як відомо бухгалтерський облік, як динамічна економіко-правова інформаційна система, проявляє всі якості через здійснення облікового процесу, який є центральною ланкою облікової діяльності. Обліковий процес являє собою безпосереднє виконання облікових процедур згідно з технологічним порядком обробки облікової інформації (див. рис. 2.3).

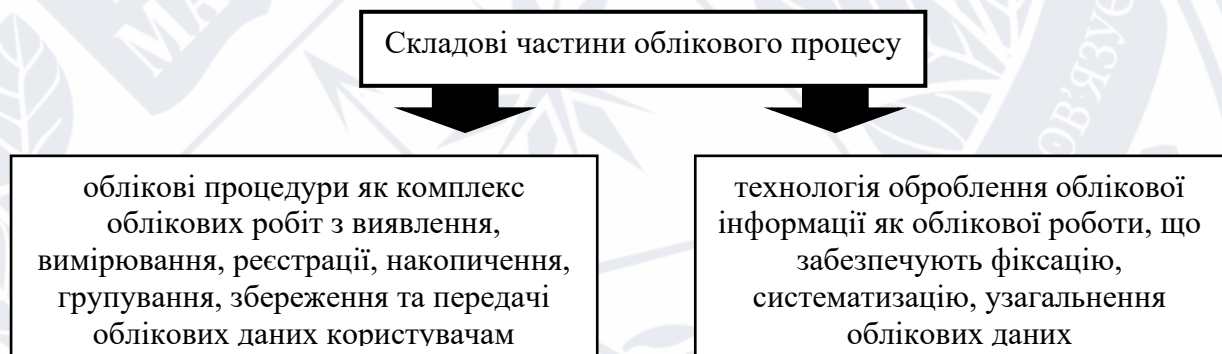

Рисунок 2.3 - Складові частини облікового процесу

Джерело: Сформовано автором на основі [17]

Обліковий процес забезпечує зміст облікових процедур для виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, групування, зберігання та передачі облікових даних користувачам для прийняття стратегічних управлінських рішень. Таким чином, під обліковими процедурами розуміється розробка та затвердження: внутрішніх регламентних документів, облікової номенклатури, Робочого плану рахунків підприємства, первинних документів за уніфікованою формою та, за необхідності, із внесенням до них додаткових реквізитів, зведених облікових реєстрів та форм фінансової звітності, графіка документообігу. Розробка складу номенклатур поточного обліку базується на системі показників внутрішньої та зовнішньої звітності, плані рахунків, класифікації об'єктів, які визначаються нормативними актами та методичними рекомендаціями [8, с. 41].

Слід зазначити, що процес ведення бухгалтерського обліку вимагає врахування зовнішніх і внутрішніх факторів, які визначають ряд особливостей в організації облікового циклу підприємства (рис. 2.4).

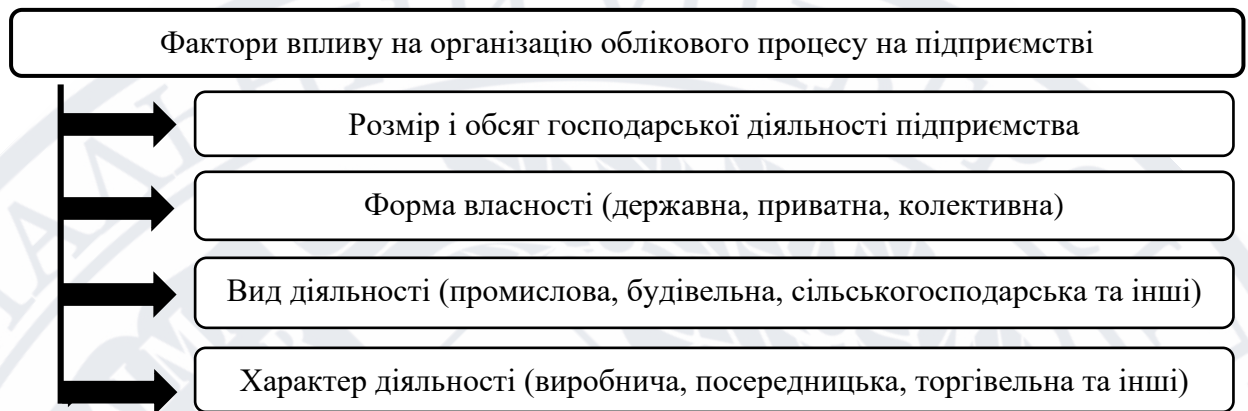

Рисунок 2.4 - Фактори впливу на обліковий процес підприємства

Джерело: Складено автором на основі [8]

Незалежно від розмірів підприємства облікова система призначена для збору і обробки інформації про підприємство та періодичного звітування про його результати. Збір інформації та її узагальнення називають циклом обробки облікової інформації. Його обґрунтовують як процес, що повторюється з новими бухгалтерськими даними кожного облікового періоду [24, с. 36]. В обліковому циклі виділяють декілька послідовних етапів, які відображено на рисунку 2.5.

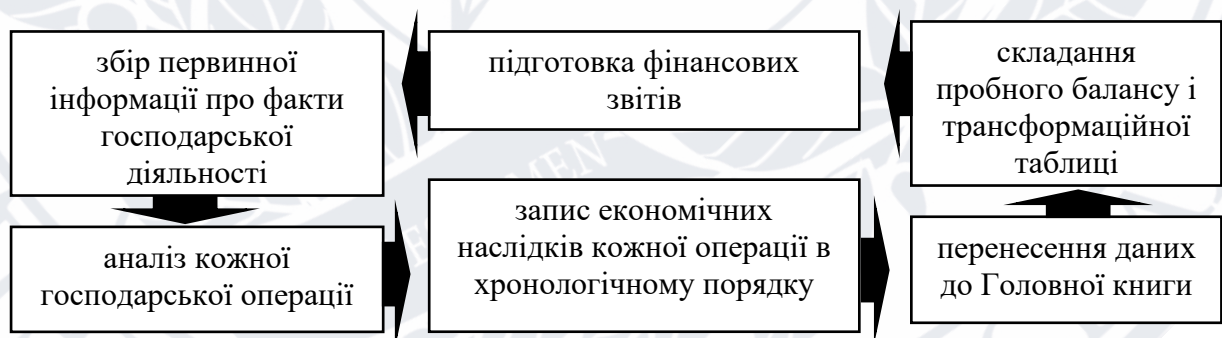

Рисунок 2.5 - Цикл обробки облікової інформації

Джерело: Складено автором на основі [24]

Першим етапом циклу вважається збір первинної інформації щодо кожної операції, яка має безпосередній вплив на господарську діяльність. Первинна інформація реєструється відразу після завершення відповідної операції та збирається протягом усього облікового періоду [7, с. 38].

На другому етапі проводиться аналіз кожної операції при якому визначаються економічні наслідки цих операцій для підприємства відповідно до балансового рівняння. Проводиться визначення впливу кожної господарської операції на активи, зобов'язання чи капітал підприємства і їх відображення здійснюється за допомогою подвійного запису, включаючи дебет і кредит відповідних рахунків бухгалтерського обліку. [37, с. 10]. Розглянути відображення сільськогосподарських операцій обліку з оприбуткування рослинництва та тваринництва, кореспонденція рахунків яких представлено у таблицях 2.1 та 2.2.

Таблиця 2.1 - Облік надходження тварин на сільське господарство

№	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1	Попередня оплата за договором	371	311
2	Відображено податковий кредит із ПДВ	641	644
3	Отримано тварини для: поповнення основного стада; вирощування та відгодівлі.	155 21	631 631
4	Зараховано зобов'язання за раніше відображеним податковим кредитом із ПДВ	644	631
5	Зараховано зобов'язання між передоплатою й отриманими тваринами	631	371
6	Оприбутковано тварини основного стада до складу довгострокових біологічних активів	16	155

Джерело: Складено автором

Особливість придбання тварин є їх зарахування на баланс за первісною вартістю, яка визначається стосовно тварин (п.7 НП(С)БО 30 «Біологічні активи»):

- основного стада відповідно до НП(С)БО 7 «Основні засоби»[15];
- для вирощування та відгодівлі згідно з НП(С)БО 9 «Запаси» [16].

Причому придбаних тварин основного стада спершу відображають у складі капітальних інвестицій на субрахунок 155 «Придбання (вирощування) довгострокових біологічних активів», а потім зараховують до складу довгострокових біологічних активів: Дебет 16 Кредит 155. Оформлюють зарахування Актом приймання довгострокових біологічних активів

тваринництва (формування основного стада). Оскільки ці біологічні активи відображаються за справедливою вартістю на дату балансу, зменшеною на очікуванні витрати на місці продажу, виникає необхідність обліковувати результати в разі змін справедливої вартості активів [37, с. 20].

Зменшення справедливої вартості відносять до витрат операційної діяльності, а збільшення відображають за дебетом 21 рахунку « Поточні активи» та кредитом 710 « Дохід від первісного визначення та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю» [37, с. 30].

Таблиця 2.2 – Облік надходжень поточних біологічних активів рослинництва

№	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1	Понесені до дати балансу витрати на вирощування пшениці	23	201, 208, 651, 661, 91
2	Понесені після дати балансу витрати на вирощування і збирання пшениці	23	201, 208, 651, 661, 91
3	Оприбутковано зібрану пшеницю	27	23
4	Реалізовано (продано) пшеницю	361, 362	701
5	Нараховано ПДВ	701	641
6	Дохід від продажу віднесено на фінансові результати	701	791
7	Списана собівартість проданої пшениці	901	27
8	Собівартість віднесена на фінансові результати	791	901
9	Отримано оплату за продану пшеницю	311	361, 362

Джерело: Складено автором

Згідно з додатком до НП(С)БО 30 «Біологічні активи» зернові культури відносяться до об'єктів обліку поточних біологічних активів. За загальним правилом біологічні активи на дату балансу обліковують за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на продаж. Але, це не стосується поточних біологічних активів рослинництва, які згідно з п. 11 НП(С)БО 30 «Біологічні активи» відображаються як незавершене виробництво. Тобто, на дату балансу вартість поточних біологічних активів продовжує обліковуватися на рахунку 23. На субрахунок 21 її не переводять. Це обґрунтовується тим, що технологічний процес їх не завершено, тоді і оцінюються вони за виробничою собівартістю [52, с. 67].

Зважаючи на вищевикладене потрібно зауважити, що під час виробництва сільськогосподарської продукції відбувається процес обліку витрат і доходів. Відповідно ці елементи є одними з найважливіших економічних категорій, які відображають інформацію про забезпечення та зростання прибутку підприємства, прийняття ефективних управлінських рішень, в тому числі, з питань формування ціни на виготовлений продукт [1].

Розглянемо схематично взаємозв'язок рахунків бухгалтерського обліку витрат і доходів сільськогосподарського підприємства у виробничій сфері з використанням рахунків класу ІХ «Витрати діяльності» (див. рис. 2.6).

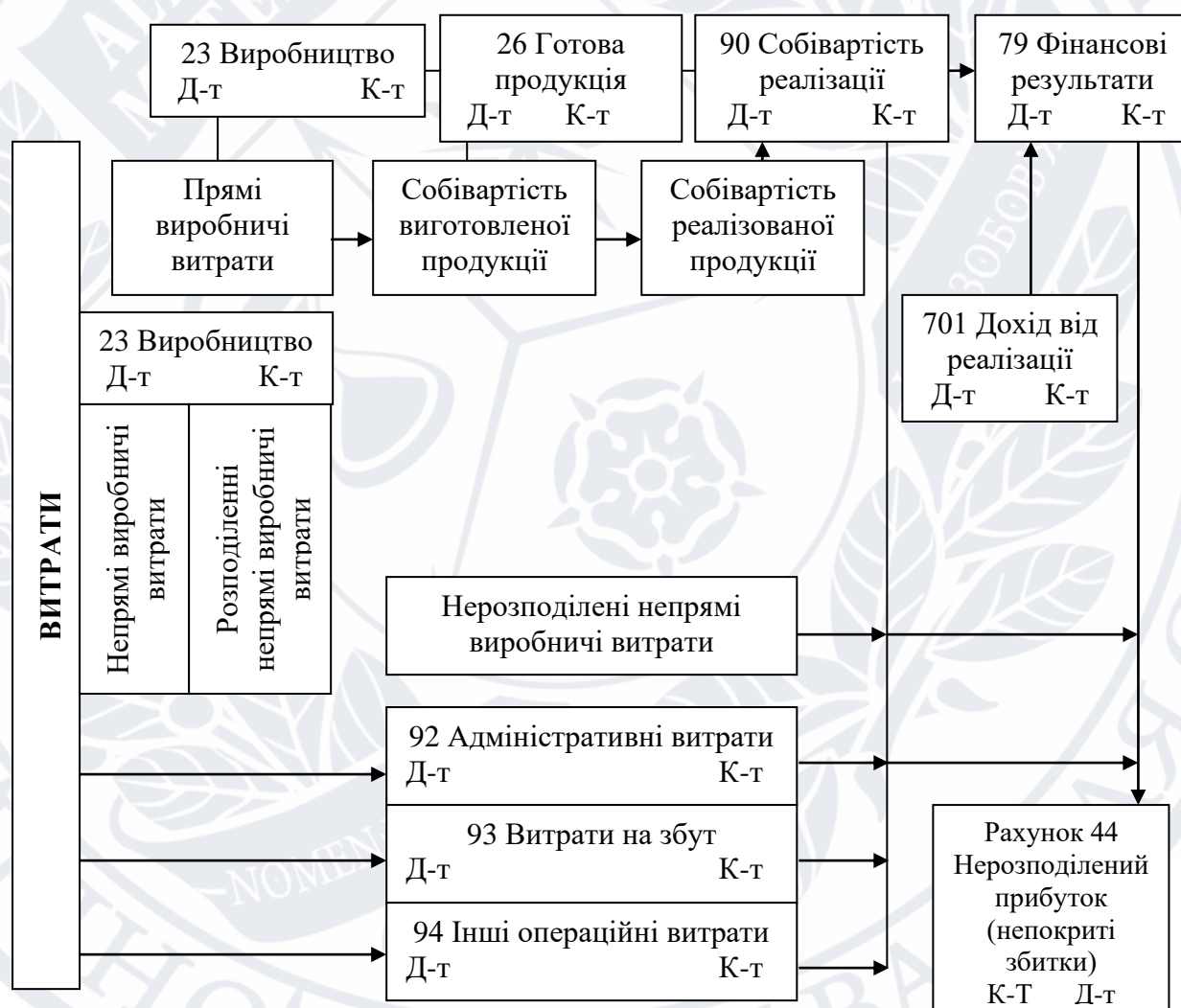

Рисунок 2.6 - Схема обліку витрат і доходів підприємств виробничої діяльності

Джерело: Сформовано автором на основі [49]

На рисунку 2.6 представлено схему витрат, яка дає змогу згрупувати витрати за видами діяльності, які в кінці звітного періоду будуть списуватися на рахунок 79 «Фінансові результати» за даними якого відображається прибуток або збиток від фінансово-господарської діяльності підприємства. Така схема дає змогу вести облік зазначеним способом за невеликої кількості господарських операцій і за відсутності декількох напрямків діяльності та підходить для малих підприємств, щодо великих то їм рекомендується метод розширеного обліку, який дасть змогу здійснювати детальніший облік витрат [45, с. 23].

Від виду діяльності підприємства з урахуванням усіх його особливостей, стадій облікового циклу створюється система обліку витрат і доходів господарської діяльності з метою контролювати витрати та для швидкого управління інформацією в разі відхилень від норми того чи іншого показника. Наразі існують вітчизняні та зарубіжні методи обліку витрат виробництва і калькулювання собівартості продукції, які можуть використовувати підприємства з головною метою - оптимізувати управління витратами. Але, формування системи обліку витрат виробництва враховуючи обрані методи обліку задля розробки ефективних стратегічних управлінських рішень з метою отримання кінцевих позитивних результатів діяльності підприємства потребують подальшого удосконалення із врахуванням зарубіжного досвіду [5, с. 38].

Після виробництва відбувається процес збуту продукції, тому виникає питання раціональної побудови системи обліку із збуту продукції. ТОВ «Одемо» є експортером сільськогосподарської продукції в країни Європи. Збутова діяльність утворює інформаційну модель шляхом формування кількісних показників. Вдосконалення системи показників дозволить вести якісний контроль та управління збутової діяльності. На сьогоднішній день сільськогосподарські підприємства не мають злагодженої системи обліку по збуту продукції, головними недоліками цієї системи вважаються формування первинних, зведених облікових даних та

відображення їх записами на синтетичних та аналітичних рахунках, а також впливами зовнішніх факторів при постачанні продукції [34, с. 43].

На етапі обліку розрахунків з покупцями та замовниками виникають певні труднощі у розрахунках, що впливає на поточне управління аграрними підприємствами. Потреба в удосконаленні обліку розрахунків з покупцями та замовниками підтверджується збільшенням її частки у складі активів підприємства [6, с. 89]. Досліджуючи ділянку обліку з дебіторської заборгованості можна відмітити достатню кількість недоліків на більшості аграрних підприємств. Причинами, які можуть таку проблему створити є:

- недосконалість змісту Наказу про облікову політику на підприємстві;
- відсутність додатку до Наказу – графіку документообігу;
- відсутність графіка індивідуальної роботи бухгалтера-фінансиста;
- відсутність посадової інструкції;
- недосконалість форми обліку [6, с. 89].

В обліковій політиці ТОВ «Одемо» немає додатків графіку документообігу та графіка роботи бухгалтера-фінансиста, тому зміст у Наказі про облікову політику вважається недосконалим. З метою виявлення безнадійної заборгованості підприємству слід у Наказі про облікову політику зазначати терміни проведення інвентаризації розмірів дебіторської заборгованості. Це допомагає отримати своєчасно інформацію для управлінців на основі інвентаризаційного висновку та документального підтвердження резерву сумнівних боргів із достовірності його створення на підприємстві [59, с. 26].

Підсумовуючи якість інформаційного забезпечення обліку дебіторської заборгованості в наявному Наказі про облікову політику визначено наступні недоліки:

- відсутність даних стосовно аналітичного обліку дебіторської заборгованості, що негативно впливає на проведення аналітичних процедур;

➤ немає групування за строками виникнення та погашення дебіторської заборгованості [42, с. 13].

На думку О.А. Боярової та Н.П. Кузик «достовірне формування резерву сумнівних боргів, а також створення ефективної моделі обліку дебіторської заборгованості дозволять більш ефективно здійснювати управління та контроль за дебіторською заборгованістю, уникнувши при цьому ризиків неплатоспроможності» [29, с. 76].

Також, на підприємствах можуть виникати надмірні обсяги дебіторської заборгованості. Ця проблема може виникати через низький рівень менеджменту та нездатність підприємств своєчасно та ефективно управляти оборотними активами. Розглянемо причини виникнення дебіторської заборгованості у підприємств більш детально на рисунку 2.7.

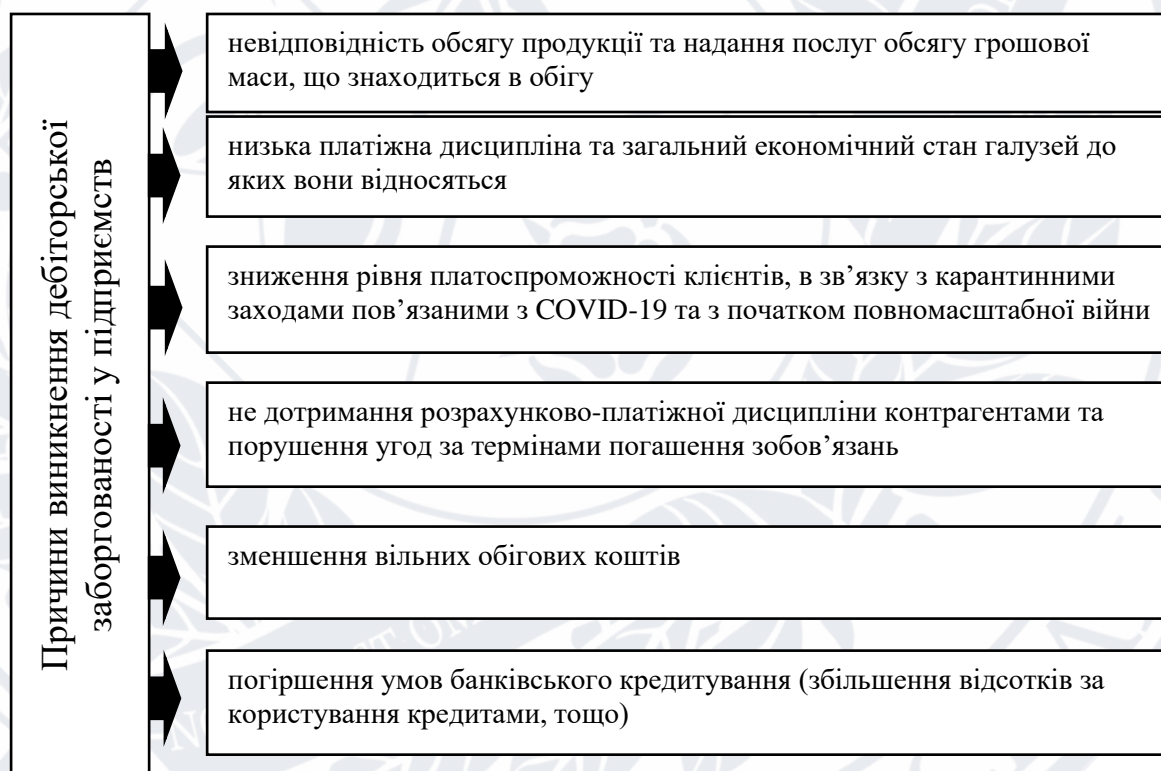

Рисунок 2.7 - Причини виникнення дебіторської заборгованості у підприємств

Джерело: Складено автором на основі [17]

Концептуальні основи обліку дебіторської заборгованості визначаються НП(С)БО та МСФЗ. Нормативне забезпечення обліку дебіторської заборгованості на підприємстві визначається відповідно до

вимог НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Вітчизняний стандарт регулювання відрізняється від міжнародних, адже включає економічні особливості, що складаються в Україні. Розбіжності виявляються у визнанні та оцінці дебіторської заборгованості, а саме їх трактуванні та вимогами методики оцінки обліку розрахунків з дебіторами. Об'єктивність та повнота інформації отриманої від аналітичного обліку за дебіторською заборгованістю має важливе значення під час прийняття поточних управлінських рішень. Вирішення багатьох проблемних питань дозволить значно вдосконалити організацію та методику обліку розрахунків з дебіторами [20, с.7].

Вважаємо, що для усунення проблем обліку розрахунків з покупцями та замовниками на досліджуваному підприємстві необхідно провести удосконалення Наказу про облікову політику. В обліковій політиці потрібно визначати порядок визнання дебіторської заборгованості, обов'язково вказувати обраний альтернативний метод розрахунку резерву сумнівних боргів, порядок визначення величини резерву сумнівних боргів а також фіксувати значення коефіцієнта сумнівності. Так як, облік розрахунків з дебіторами залежить від нормативного забезпечення потрібно покращити методику цього обліку вносячи певні зміни та корективи до НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», щоб поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованостей чітко розмежовувалися. Їх облік нині ведеться на різних рахунках бухгалтерського обліку, що не відзначено у вищезазначеному стандарті. У національному стандарті слід вказати, що довгострокова заборгованість є необоротним активом, а поточна – оборотним, про що згадують у своїх дослідженнях наукові вчені у О.П. Фаренюк та К.М. Таранюк [51, с.3].

Під час третього етапу проводиться реєстрація економічних наслідків кожної операції в хронологічному порядку, яка здійснюється у Журнал-головній книзі. Вибір журналів для реєстрації господарських операцій підприємства залежить від обсягу і характеру цих операцій. Зведена

інформація групується у журналі-ордері та спеціальних журналах, а далі систематизується на бухгалтерських рахунках у Головній книзі для подальшого її використання при складанні фінансових звітів [5, с. 87].

Згодом відбувається складання пробного балансу і оборотно-сальдової відомості, як по синтетичних рахунках, так і по аналітичних, починаючи з підрахунку оборотів та залишків за дебетом і кредитом з обрахуванням кінцевих сальдо синтетичних, аналітичних рахунків та вказання їх залишків на початок і кінець звітного місяця. Оборотні відомості є способом періодичного узагальнення даних поточного бухгалтерського обліку та слугують, у свою чергу, методом перевірки правильності складання балансу [45, с. 90]. Розглянемо схематично журнально-ордерну форму обліку на рисунку 2.8.

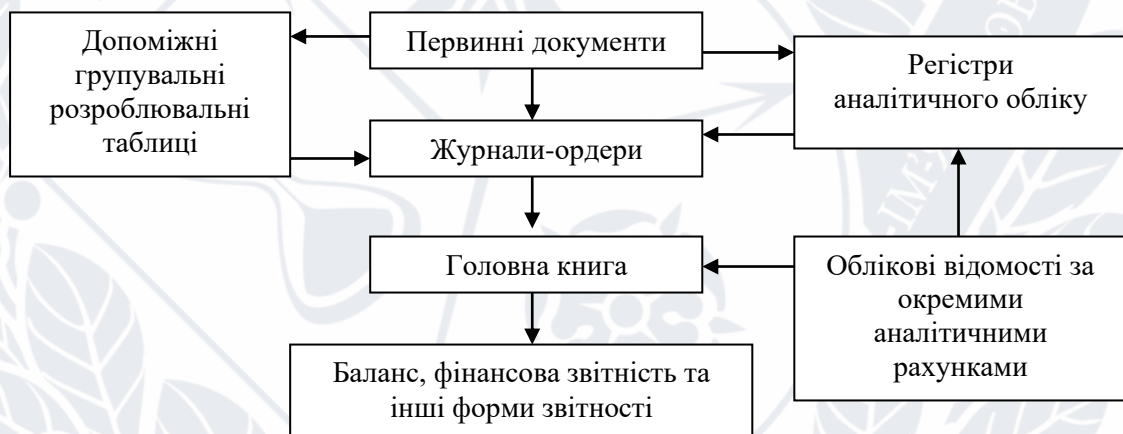

Рисунок 2.8 - Журнально-ордерна форма обліку

Джерело: Сформовано автором на основі [39]

Відповідно Методичним рекомендаціям щодо застосування регістрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств № 390 відбувається контроль руху первинних документів із обов'язковим застосуванням коду класу рахунків та коду синтетичного рахунка. Аналітичні дані формують у відомостях підсумки з яких переносяться до журналів-ордерів. Якщо деталізація аналітичних даних у журналах забезпечити неможливо, то попередньо дані первинних документів групуються у допоміжних відомостях, з яких підсумки переносяться до журналів [8, с. 23].

Важливою процедурою завершення облікового циклу є закриття рахунків шляхом складання заключних проведень. Основною метою яких є утворення основи для наступного звітного періоду через закриття рахунків доходів і витрат [50, с. 6]. Останнім етапом облікового циклу є підготовка основних форм фінансової звітності. Кожен фінансовий звіт повинен містити обов'язкові реквізити: дату, період, який він охоплює. Періодом для складання фінансової звітності підприємств виступає календарний рік.

Таким чином система інформаційно-аналітичного забезпечення діє безперервно. Система спрямована на підвищення якості та розширення сфери практичного застосування інформації, покликана позитивно впливати на удосконалення звітного механізму в процесі підготовки і складання облікових реєстрів і документації, на ефективність управлінської інформації для сторонніх користувачів.

2.3 Фінансова та управлінська звітність як завершальний етап формування облікової інформації

Принципи складання фінансової звітності регулюються Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та затвердженими НП(С)БО, згідно з якими фінансова звітність – це звітність, яка дає інформацію про фінансовий стан та результати діяльності підприємства за звітній період. Також НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначає бухгалтерську звітність як звітність, яка складена на основі даних бухгалтерського обліку для задоволення потреб певних користувачів [22-25].

Враховуючи те, що підприємство ТОВ «Одемо» має вид сільськогосподарської діяльності та має за мету інтегруватися до європейських вимог - доцільно буде розглянути положення МСБО 41 «Сільське господарство», що впливає на формування та побудову фінансової звітності, а також аналіз рівня відповідності НП(С)БО 30 «Біологічні активи» вимогам, визначеними галузевою специфікою аграрного сектору України.

Застосування національних положень та міжнародних стандартів є одними з основних елементів успішної діяльності підприємств. За умови виконання вимог державної політики з розвитку сільськогосподарських підприємств, спрямованої на інтеграційні процеси у відповідності до європейських стандартів виникла крайня необхідність гармонізації національних положень бухгалтерського обліку відповідно міжнародних шляхом удосконалення вітчизняної системи бухгалтерського обліку. Відповідно предстваленим вимогам з 1 січня 2007 року в Україні було затверджено і введено у дію Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку НП(С)БО 30 «Біологічні активи», який розроблено орієнтуючись на МСБО 41 «Сільське господарство» [44-45].

Порівнюючи МСБО 41 «Сільське господарство» та НП(С)БО 30 «Біологічні активи» варто зауважити, що було виявлено чимало розбіжностей (Додаток Л). Потрібно зауважити, що значення активів, які відносяться до групи «Поточні біологічні активи» виокремлюються різними класифікаційними ознаками, які потребують розв'язання значної кількості проблем в обліковому процесі. Ці питання спричинили чимало розбіжностей посеред думок вчених науковців, дехто вважає їх недоцільними, а інші доцільними та актуальними як ніколи. Під час порівняльного аналізу виявлено, що МСБО 41 «Сільське господарство» не враховує властивість – отримання економічних вигід від використання «біологічного активу». Але, доречним у МСБО 41 «Сільське господарство» є поділ біологічних активів на дві групи – біологічні та споживчі. На нашу думку, це спрощує систему обліку та полегшує визначення справедливої вартості. Позитивним моментом у НП(С)БО 30 «Біологічні активи» є наявність класифікації сільськогосподарської продукції та виділення додаткової продукції, яка є необхідною у сільськогосподарській діяльності підприємства [59, с.161].

Сьогодні нормативно-правове забезпечення вітчизняного бухгалтерського обліку потребує розширення, особливо щодо бухгалтерського обліку у сфері державної допомоги та введення поняття

«державні гранти». Тому, перехід на МСБО вважаємо не тільки необхідним, а й обов'язковим, хоча й це вимагає певних доробок та удосконалень.

Роль фінансово-економічної інформації за фінансовими показниками визначається її впливом на прийняття рішень користувачами. Це обґрунтовується тим, що фінансова звітність відображає всі суттєві зміни в структурі активів та їх джерел, а також результати фінансово-господарської діяльності, інформація яких необхідна зовнішнім та внутрішнім користувачам. Фінансова звітність є зв'язком між підприємством та зовнішнім середовищем. Якість фінансової звітності забезпечується дотриманням методологічних основ її формування та визначає напрямки її вдосконалення. Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» вказує на те, що користувачами звітності є фізичні та юридичні особи, що потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень [29, с. 87].

Місце фінансової звітності визначається роллю, яку вона відіграє для задоволення потреб користувачів. Звітність характеризується лише ступенем економічної зацікавленості, який відповідає інтересам користувачів [5, с.93]. Інформаційні потреби основних користувачів звітності представлено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Інформаційні потреби основних користувачів фінансової звітності

№	Користувачі звітності	Інформаційні потреби
1	2	3
1	Інвестори, власники	Придбання, продаж і володіння цінними паперами, участь у капіталі підприємства, оцінка якості управління, визначення суми виплачуваних дивідендів
2	Керівництво підприємства	Регулювання діяльності підприємства
3	Банки, постачальники й інші кредитори	Забезпечення зобов'язань підприємства, оцінка здатності підприємства вчасно виконувати свої зобов'язання

Продовження таблиці 2.3

1	2	3
4	Працівники підприємства	Оцінка здатності підприємства вчасно виконувати свої зобов'язання, забезпечення зобов'язань підприємства перед своїми працівниками
5	Замовники	Оцінка здатності підприємства вчасно виконувати свої зобов'язання
6	Органи державного управління	Формування макроекономічних показників

Джерело: Складено автором на основі [7]

В процесі адаптації вітчизняного законодавства до вимог Європейського Союзу зростає вагомість процесу удосконалення законодавчо-нормативного регулювання бухгалтерського обліку і в тому числі фінансової звітності з урахуванням Директиви ЄС «Про щорічну фінансову звітність, консолідовану фінансову звітність і пов'язані з ними звіти певних типів компаній» та усіх концептуальних вимог в процесі євроінтеграції. Більшість країн світу складають річну фінансову звітність за МСФЗ, в тому числі і наша країна, дані постійно оновлюються та вдосконалюються. Складання звітності за міжнародними стандартами зменшує ризики у викривлені інформаційних даних та значно збільшує позитивні ефекти від їх застосування. Набуття важливого стратегічного значення МСФЗ та МСБО для міжнародних держав визначаються тим, що у даних стандартах чітко визначають принципи й правила оцінки та розкриття інформації. Вони відіграють надзвичайно важливе значення в сучасному контексті розвитку та вдосконалення міжнародного співробітництва та транснаціональних кооперацій, зовнішньоекономічної торгівлі та глобалізації фінансових ринків, а також при складанні і поданні фінансової звітності [2, с. 63].

Національні положення дещо відрізняються від міжнародних стандартів у форматі створення фінансової звітності. Найважливіша відмінність цих стандартів, насамперед у фінансових даних та управлінської інформації. Вітчизняні стандарти на відміну від міжнародних у бухгалтерському обліку виносять за основу податковий облік та звітність підприємства. Таким чином основна функція бухгалтерського обліку є

фіскальна, звідси і постає питання щодо відображення операцій бухгалтерського обліку. Оскільки юридична форма відображення господарських операцій в бухгалтерському обліку здебільшого переважає над їх економічною сутністю в обліковій інформації підприємства виникають деякі відхилення, змінюється основний зміст фактів події, утворюються відхилення даних, що заважає користувачам звітності особливо, якщо це управлінський персонал користуватися звітними даними при цьому дезорієнтуючи їх. Тому, така недосконалість потребує глобального розгляду та пошуку шляхів удосконалень у напрямку цих питань [49, с. 98]. Розглянемо алгоритм створення фінансової звітності на рисунку 2.9.

Рисунок 2.9 - Алгоритм підготовки, складання та подання фінансової звітності

Джерело: Складено автором на основі [7]

Охарактеризуємо проблеми, що виникають під час складання річної фінансової звітності. На проблеми формування фінансової звітності впливає не вірний розподіл витрат по статтям бухгалтерського обліку, а також

відображення доходів. Це тягне за собою не вірне формування собівартості продукції. Ведення бухгалтерського обліку та формування даних для податкової звітності мають розбіжності, хоча вони ґрунтуються на однакових первинних документах та фактах господарської діяльності. Але, в цьому випадку використовуються різні методи оцінки активів та зобов'язань, методи розрахунку амортизації, яка існує бухгалтерська і податкова [2, с. 9].

Всі методи вдосконалення обліку на підприємстві вірного розроблення облікової політики є ефективним для:

- оптимізації податків покращення використання основних засобів;
- оптимізація норм використання сировини;
- використання потужностей підприємства, що в свою чергу буде сприяти зменшенню собівартості [58, с. 105].

Розвиток сфери регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні передбачено наближенням законодавчого регулювання в умовах стратегічного спрямування діяльності сільськогосподарських підприємств з метою співпартнерства нашої держави з Європейським Союзом. У вітчизняній бухгалтерській діяльності нормативно-законодавче забезпечення при складанні річної фінансової звітності за МСФЗ та МСБО застосовується лише агрохолдингами, великими сільськогосподарськими підприємства і невеликою кількістю середніх, щодо малих то вони складають свою звітність відповідно національним стандартам, і це наразі є доцільно. Адже, міжнародного забезпечення ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності має велику кількість стандартів, які складають близько 3000 сторінок та мають великі обсяги поданої інформації. Зрозуміло, що малим підприємствам так само, як і мікропідприємствам немає сенсу розбирати таку кількість інформації, тому і було створено для них спрощену систему подання фінансової звітності відповідно НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність», що базуються на МСФЗ [36].

Товариство з обмеженою відповідальністю «Одемо» вважається малим підприємством, тому використовує для ведення бухгалтерської діяльності і

складання річної фінансової звітності НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність». Відповідно до НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» підприємство складає дві форми звітності в складі Балансу (Форма № 1-мс) та Звіту про фінансові результати (Форма № 2-мс), копії яких прикріплено у додатках В, Г, Д. Дане товариство є специфічною галуззю та має свої особливості, що певним чином впливають на його діяльність в тому числі і на складання річної звітності. Отже, дослідження напрямків вдосконалення фінансової звітності сільськогосподарських підприємств набуває значної актуальності з метою подальшої гармонізації із законодавством ЄС [7, с. 24].

Ще однією з інформаційно економічних основ вважається управлінська звітність. Управлінська (внутрішньогосподарська) звітність має формується за фактичними даними бухгалтерського обліку, що послідовно трансформуються засобами економічного аналізу в оціночні (розрахункові, аналітичні) показники та порівнюватися з нормативно-довідковими (плановими) показниками для встановлення рівня їх досягнення. Як стверджує Н. Тлукевич, система управлінської звітності – це сукупність відповідних форм звітності у взаємопов'язаних показниках за об'єктами обліку для прийняття управлінських рішень [9, с. 59].

Управлінська звітність служить узагальнюючим інструментом інформаційного забезпечення управління підприємством на різних рівнях для прийняття ефективних рішень. Відсутність єдиної системи внутрішньогосподарської звітності призводить до індивідуального формування звітності кожним суб'єктом господарювання, що обумовлено особливостями його діяльності та потребами внутрішніх користувачів інформації. Зокрема на практиці аграрні формування складають форми звітності, які передбачені специфікою процесів вирощування біологічних активів, виробництва сільськогосподарської продукції та порядком відображення їх результатів в обліку [4, с. 37]. Однією з основних проблем у формуванні звітності є довільна форма її подачі та неузгодженість даних між структурними підрозділами, які її подають. У результаті до користувача

потрапляє невзаємопов'язаний набір форм, які часто суперечать одна одній і відображають недостовірні дані про діяльність структурних підрозділів і підприємства загалом. Порівняння інформативності фінансової та управлінської звітності представлено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 - Порівняння інформативності показників зовнішньої та внутрішньої звітності сільськогосподарських підприємств

№	Критерій порівняння	Зовнішня звітність	Внутрішня (управлінська) звітність
1	Задоволення інформаційних запитів користувачів	задоволення інформаційних потреб зовнішніх користувачів	надання інформації внутрішнім користувачам різних рівнів управління
2	Публічність представлення (ступінь відкритості)	є відкритою; публікується у засобах масової інформації	інформація, що представлена у внутрішній звітності є конфіденційною
3	Нормативне забезпечення	регулюється чинним законодавством України	не регламентована, узгоджується на підприємстві
4	Зв'язок з плануванням (бюджетуванням)	частина інформації є придатною для прогнозування та стратегічного планування	основним завданням управлінської звітності є інформаційне забезпечення оперативного, тактичного та стратегічного планування діяльності
5	Аналітичність показників	розрахунок узагальнених аналітичних фінансово-економічних показників в цілому по підприємству	управлінські звіти містять в собі аналітичні показники (оперативний економічний аналіз)
6	Своєчасність в формуванні та представленні	подається у регламентовані законодавством терміни (місяць, квартал, рік)	оперативне представлення звітності (погодинно, позмінно, щоденно тощо)
7	Джерело формування інформації	облікові дані	облікові дані та нефінансова інформація
8	Застосування вимірника	єдиний грошовий вимірник	можливість використання грошових та натуральних показників

Джерело: Складено автором на основі [45]

Вважаємо, що для поліпшення прийняття рішень на основі управлінської інформації потрібно розробити систему обліку витрат за центрами відповідальності, об'єктивною основою якої є децентралізація внутрішньовиробничого управління і формування гнучких організаційних структур у складі аграрного формування. При цьому облік за центрами відповідальності функціонує паралельно з традиційною системою

бухгалтерського обліку і може бути впроваджений за умови, що в підприємстві чітко визначені сфери відповідальності й конкретизована відповідальність менеджерів за витрати, доходи і фінансові результати. Також не варто забувати про особливості сільськогосподарської діяльності та потреби управлінського персоналу [39, с. 187].

Джерела управлінської інформації є різними, але однаково конфіденційні. Основними користувачами внутрішньогосподарської звітності за центрами відповідальності є менеджери всіх рівнів управління і персонал (адміністрація) підприємства. Ведення обліку і складання звітності за центрами відповідальності підвищує дисципліну і відповідальність менеджерів. Для кожного з видів виробництва в аграрних формуваннях доцільно використовувати окремі форми управлінської звітності:

- накопичувальні звіти (оперативні) – складаються окремо за видами виробництва біологічних активів, продукції (групами і видами), структурними підрозділами, центрами відповідальності, сегментами підприємства за короткі проміжки часу (тиждень, місяць тощо);
- зведені звіти (поточні) – складаються на основі накопичувальних форм звітності й містять систематизовані дані за видами виробництва, об'єктами обліку, про діяльність підрозділів (показники сегмента) на певну дату (місяць, квартал);
- підсумкові звіти – відображають результати діяльності структурних підрозділів, центрів відповідальності (сегментів) та підприємства загалом за певний період (квартал, рік) [37, с. 83].

Від якості управлінської інформації залежить правильність прийняття оперативних, тактичних чи стратегічних рішень, а також подальший розвиток та перспективи підприємства, виробничі та технологічні показники. Для того, щоб мати стабільний розвиток фінансово становища на підприємстві потрібно посилювати завдання в його забезпеченні різними шляхами, першочергово вміти раціонально управляти грошовими потоками

інвестиціями та самим виробництвом з урахуванням усіх особливостей сільськогосподарських підприємств [13, с. 193].

Аналізуючи теорії й практики управлінського обліку із урахуванням специфічних особливостей вирощування біологічних активів і виробництва сільськогосподарської продукції можна стверджувати, що внутрішній облік та формування звітності в сільськогосподарських підприємствах доцільно організувати за:

- центрами відповідальності (тваринницькі ферми, рільничі й транспортні бригади тощо);
- видами виробництва (рослинництво, тваринництво, допоміжні та обслуговуючі виробництва) [13, с. 193].

Так, як основним джерелом управлінської інформації являється фінансова звітність потрібно чітко та зрозуміло вміти її представити. Особливу увагу потрібно приділяти обліковій політиці, яка є основою для побудови і управлінської звітності (обліку), тому варто звертати увагу саме при її розробці не тільки на національні положення, а й брати до уваги світовий досвід, наявний у міжнародних стандартах, а також на досвід розробників управлінської системи обліку стосовно особливостей діяльності сільськогосподарських підприємств [40, с. 19].

2.4 Шляхи вдосконалення облікової інформації з використанням диджитал технологій

На сучасному етапі розвитку людства, що отримав назву «інформаційне суспільство», створення, розповсюдження, використання та узагальнення інформації становить значну частину економічної, політичної та культурної діяльності. Розвиток цифрової економіки у світі впливає на усі сфери діяльності, в тому числі і на облікові процеси. Бухгалтерський облік в даному випадку відіграє ключову роль, забезпечуючи необхідну інформацію для досягнення поставлених цілей і завдань. Формування та реалізація чітко

розробленої обліково-аналітичної системи є важливим етапом, враховуючи ризики та проблеми, що можуть виникнути в процесі [55, с.13].

Досліджуючи рух облікової інформації на усіх його циклах було виявлено чимало розбіжностей та особливостей, які мають суттєвий вплив на її формування [49, с. 97].

На етапі заснування підприємства важливим питання постає правильно сформований статут, що має відповідати усім особливостям аграрного бізнесу та вірного формування правил відповідно встановлених вимог законодавством щодо його змісту. Статутний капітал впливає певним чином на розробку облікової політики підприємства та відіграє провідну роль із зазначення усіх методів, понять та способів розрахунку собівартості, амортизації кожного об'єкта бухгалтерського обліку на сільських господарствах. Відповідно це має велике значення для правильного ведення усіх процесів господарювання, з метою взаємодії усього обліку інформаційними зв'язками. В наявній обліковій політиці досліджуваного об'єкта немає графіків документообігу, тому підприємству рекомендується розробити графіки документообігу разом з оперограмами їх руху. Такі інформаційні документи дадуть змогу ефективно організувати процес руху первинної документації із зазначеними дедлайнами операцій з документообігу покращуючи контроль їхнього руху, а також, сприяє ефективнішому виконанню обов'язків працівниками підприємства [50, с. 29].

На етапі обліку розрахунків з покупцями та замовниками виникають певні труднощі у розрахунках, що впливає на поточне управління аграрними підприємствами. Потреба в удосконаленні обліку розрахунків з покупцями та замовниками підтверджується збільшенням її частки у складі активів підприємства. Розглянемо більш детальніше аналітичний облік дебіторської заборгованості [30, с.145]. Враховуючи те, що підприємство є експортером сільськогосподарської продукції за кордон та на вітчизняні ринки розглянемо аналітику до субрахунку 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» та 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» (рис. 2.10).

Вважаємо, що субрахунки третього порядку, які представлено на рисунку 2.10 дадуть змогу товариству полегшати ведення дебіторського обліку за кожним із покупців та забезпечити отримання даних про заборгованість не сплачену вчасно, або строк якої ще не настав, адже така інформація сприятиме належному інформаційному забезпеченні управлінського персоналу щодо організації обліку розрахунків з контрагентами. А також, вказаний порядок кодування сприятиме спрощенню записів у синтетичному та аналітичному обліку [10, с. 19].

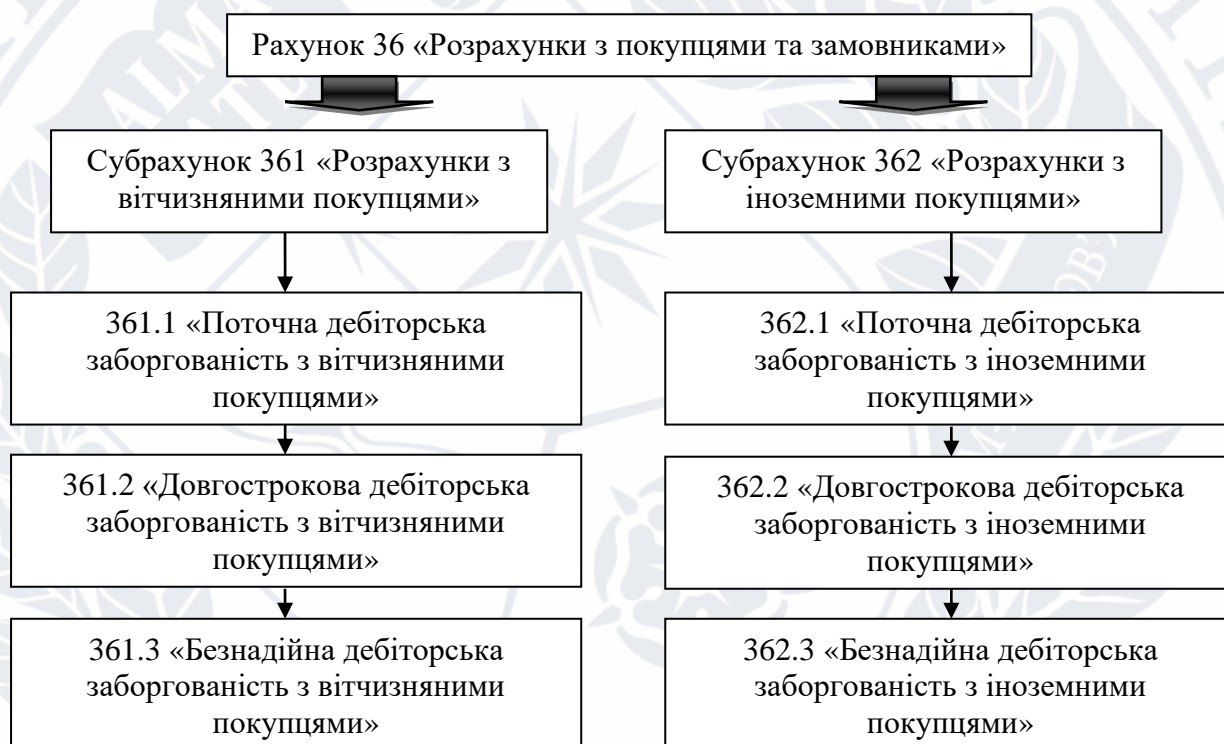

Рисунок 2.10 - Субрахунки третього порядку до рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»

Джерело: Складено автором на основі [27]

Господарючі суб'єкти використовуючи традиційні форми документів намагаються удосконалити певні регістри. Це спрямовано на те щоб, відображення аналітичного обліку було більш детальним з метою отримати якіснішу інформацію про операції та відповідні їм об'єкти. Візьмемо до уваги облік заборгованості покупців та замовників. Задля покращення контролю функцій обліку пропонуємо розглянути наступну відомість, яку представлено у таблиці 2.5. Вважаємо, що така відомість допоможе краще контролювати

обліковим персоналом виникнення розбіжностей, недоліків в системі обліку та реалізації дебіторської заборгованості, а також передчасно виявити можливу безнадійну заборгованість [16, с. 57].

Таблиця 2.5 – Відомість контролю дебіторської заборгованості за покупцями та замовниками

№	Дата відвантаження продукції	Первинний документ з реалізації продукції		Загальна заборгованість		Погашення		Залишок заборгованості, (валюта)
		№	Сума, (валюта)	Кінцева дата	Сума, (валюта)	Дата	Сума, (валюта)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Джерело: Складено автором на основі [17]

Ще одним стратегічним об'єктом обліку є управління витратами виробництва. Досліджуючи це питання зауважимо, що аналітичні субрахунки з облік витрат виробництва на рахунку 23 «Виробництво» краще вести за видами продукції, аніж в розрізі періодів часу, що часто використовується підприємствами. Розглянемо рисунок 2.11 з порівняння схем обліку витрат в розрізі аналітики до рахунку 23 «Виробництво» [35].

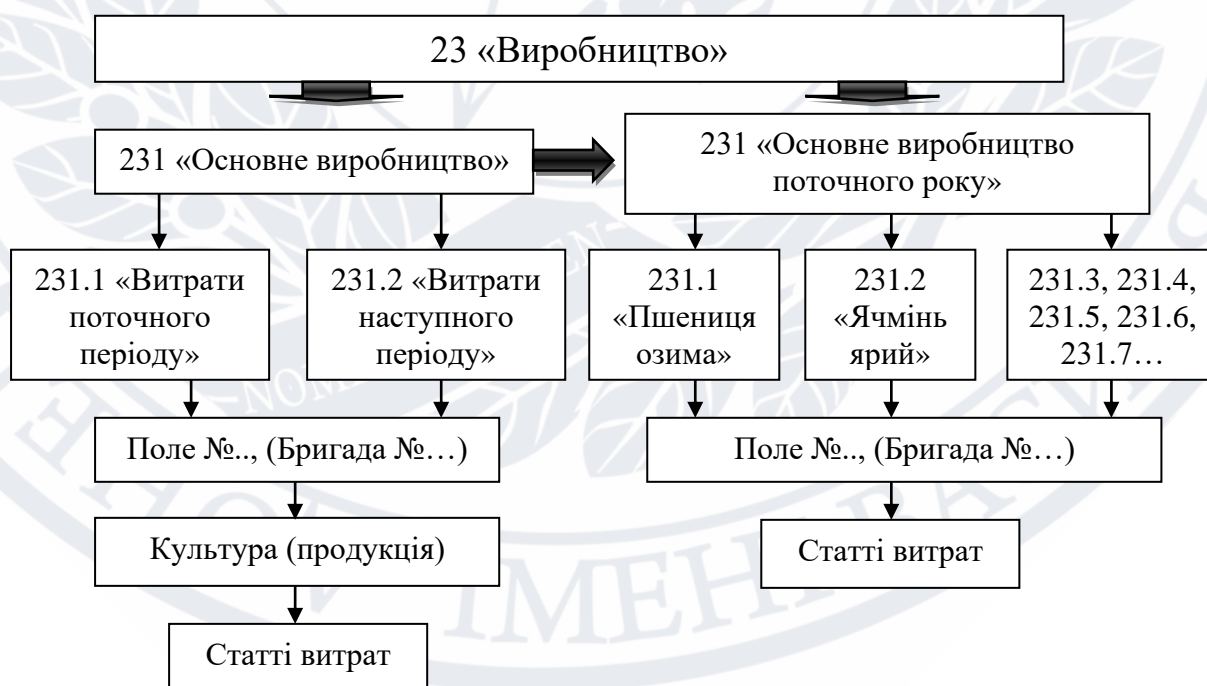

Рисунок 2.11 - Схема порівняння обліку витрат до субрахунку 231

Джерело: Складено автором на основі [36]

На наш погляд, аналітичні субрахунки, які наведені у другій схемі дадуть змогу згрупувати продукцію за її видами, та вибравши певну культури буде змога швидше проаналізувати понесені витрати на її виробництво сформувавши оборотно-сальдову відомість [56, с. 81]. Цей метод також буде ефективним для керівництва підприємства та надасть можливість зекономити час на визначенні при аналізі усіх понесених витрат на конкретний вид продукції для планування та коригування їх у майбутньому.

На етапі управлінського обліку сільськогосподарські підприємства стикаються з проблемою формування ефективної системи управління на основі інформаційного забезпечення. Формування управлінського обліку на ТОВ «Одемо» має відбуватися поетапно, врегулювання якого має відбуватися у внутрішньому документі Наказі про облікову політику. Основна увага управлінської облікової системи націлена на витрати підприємства під час виробництва за окремими видами продукції та її виходу [49, с. 53].

На формування управлінської системи обліку впливають зовнішні та внутрішні фактори:

1. Нестача інформаційного забезпечення управлінського керівництва, що може приводити керівника до прийняття рішень керуючись інтуїцією, а це підвищує ризик прийняття неправильних рішень.
2. Забезпечення керівництва зовнішньою інформацією щодо вартості продукції на ринку та причини в разі змін її вартості, цю інформацію можна отримати шляхом забезпечення контролю за поведінкою витрат для оптимізації їх величини.
3. Конкуренція як на зовнішніх ринках так і на внутрішніх це також зумовлює потребу у інформаційному забезпеченні управління необхідними даними для оперативного реагування на зміни чи проблеми підприємства з метою їх минути чи швидко усунути [18, с. 64].

Щоб досягнути економічного зростання сільськогосподарського підприємства потрібно удосконалити організаційну систему управлінського обліку на ТОВ «Одемо» за центрами відповідальності та видами

виробництва. Задля оптимізації процесу управління – управлінському персоналу потрібно звернути увагу на стратегічні питання шляхом розроблення Методичних рекомендацій з управлінського обліку. Ці рекомендації мають бути найбільше націленими на виробничі витрати, як на основну категорію економічного зростання підприємства [39, с. 124]. Рационалізація витрат виробництва має включати взаємодію головних елементів та їх взаємозв'язок, головним елементом якого вважатиметься центри витрат системи управління витратами (див. рис. 2.12).

Рисунок 2.12 - Етапи формування управлінської системи за виробничими витратами

Джерело: Складено автором на основі [41]

Запропонований схематично алгоритм комплексної системи управління витратами виробництва дасть змогу визначити взаємозв'язок основних

елементів витрат та допоможе створити процедури реагування на їх стан забезпечивши оперативною інформацією управлінський персонал. Також такий алгоритм сприятиме ефективної автоматизації управління підприємством за рахунок контролю відповідно нормативам, прискорюючи рух інформаційного потоку та враховуючи зовнішні і внутрішні фактори впливу на специфіку діяльності суб'єкта господарювання [28, с. 76].

Ще одним важливим питанням є формування фінансової звітності. Ведення бухгалтерського обліку та формування даних для податкової звітності мають розбіжності, хоча вони ґрунтуються на однакових первинних документах та фактах господарської діяльності, відповідно законодавчих вимог бухгалтер виконує розрахунки оцінки активів та зобов'язань за різними методами, а також методи розрахунку амортизації, яка існує бухгалтерська і податкова [15, с. 43]. Такі розбіжності можуть призводити до викривлення фінансової звітності та негативно впливатимуть на прийняття як внутрішньогосподарських рішень так і рішень зовнішніх користувачів. Тому умови сьогодення формують потребу в удосконаленні фінансового обліку.

В ході інтеграції національної економіки до світової відбуваються зміни на законодавчому рівні у поглядах на склад та структуру фінансової звітності. Фінансова звітність є важливим носієм інформації для різної категорії її користувачів. На сьогоднішній день як фінансова так і нефінансова звітність потребує імплементації звітності відповідно міжнародних стандартів. Інтегрована звітність спрямована на створення показників вартості організації за певний період часу. Вона представляє інформацію про такі види капіталу: виробничий, фінансовий, людський, інтелектуальний, соціально-репутаційний та природний [60, с. 35].

Інтегрована звітність передусім інноваційному та цільному підходу до створення більш зв'язаного та ефективного формування корпоративної звітності в Україні. Вважаємо, що питання теоретичної та практичної інтегрованої звітності потребує глибокого дослідження та подальшого впровадження на суб'єктах сільського господарювання. При практичному

застосуванні інтегрованої звітності сільськогосподарськими підприємствами відбудуться позитивні зміни по узагальненню інформації про фінансовий стан підприємства, про його соціальну та екологічну діяльність, а також гармонізація фінансової та нефінансової звітності дасть змогу в повному обсязі оцінити ефективність прийняття управлінських рішень, визначити стратегічні аспекти подальшого розвитку діяльності підприємства. Так, як ТОВ «Одемо» співпрацює з іноземними покупцями, важливим питанням для покупців є екологізація продукції, таким чином цю інформацію вони зможуть отримувати з інтегрованої звітності, що спростить процес укладення договорів співпраці, підвищить конкурентоспроможність як на вітчизняних ринках так і на європейських, створить умови безпеки праці та ефективної системи охорони здоров'я. Для управлінського персоналу з'явиться можливість давати об'єктивну оцінку ефективності та якості управління бізнесом за рахунок фінансового звіту разом із звітом про соціальну відповідальність, які інтегруватимуться в новому форматі [2, с. 98].

З метою полегшення та пришвидшення обліку даних усіх господарських процесів на підприємствах використовують диджитал технології. Диджиталізація економічних процесів суттєво впливає на теоретичні та практичні аспекти бухгалтерського обліку від процесу створення до моменту зберігання та передачі обліково-аналітичної інформації. Запровадження диджитал технологій вносить корективи у методологію та інструментарій бухгалтерського обліку покращуючи та пришвидшуючи його [11, с. 78].

Агробізнес на сьогодні все більше роботизує у всіх його галузях. У тому числі, ведення агробізнесу в Україні поступово вдосконалюється за рахунок впровадження розумних технологій, зокрема інформаційних систем автоматизації. За цих умов процес обробки даних вихідної аналітичної інформації в сучасних умовах дещо спрощується завдяки наявності автоматизації обліково-розрахункових процедур. Однак галузева специфіка сільського господарства передбачає наявність багатьох унікальних бізнес-

процесів, характерних для підприємств агропромислового комплексу. У сільськогосподарських підприємствах бухгалтерський облік здійснюється автоматизовано, тому фактично всі вихідні дані для аналізу вже зберігаються у обраному підприємством програмному продукті [17, с. 23].

Товариство з обмеженою відповідальністю «Одемо» веде електронну документацію господарських подій у бухгалтерському обліку із використанням програмного забезпечення «BAS АГРО. Бухгалтерія» для електронно-документального ведення обліку на всіх його стадіях [15, с.70].

Візьмемо до уваги один із предметів облікової діяльності товариства з обмеженою відповідальністю «Одемо», відповідно до статуту таким предметом є розведення рогатої худоби (ВРХ). В своїй діяльності підприємство, щодо ВРХ проводить наступні операції:

- придбання ВРХ;
- придбання кормів, послуг сторонніх організацій;
- списання кормів та інших ТМЦ;
- оприбуткування надоїв молока;
- нарахування заробітної плати дояркам та працівникам ферми;
- відображення приросту та приплоду тварин в обліку;
- продаж тварин;
- формування фактичної собівартості голів ВРХ.

Розглянемо процес документування операцій з вирощування великої рогатої худоби (ВРХ) в «BAS АГРО. Бухгалтерія» (Додаток М).

BAS АГРО. Бухгалтерія (Business Automation Software for AGRO. Accounting) - програмний продукт, що розроблений на основі програми «BAS Бухгалтерія» створена для вирішення основних бізнес завдань сільськогосподарського підприємства поставлених перед бухгалтерською службою організації, а саме ведення: бухгалтерського обліку, податкового обліку, разом з підготовкою регламентованої звітності [13, с. 76]. Програмний продукт «BAS АГРО. Бухгалтерія» дозволяє автоматизувати облік в організаціях та здійснювати кілька видів діяльності з урахуванням

різних систем оподаткування, розглянемо більш детально інформаційний вплив програмного забезпечення на обліково-аналітичні процеси. З його допомогою оптимізуються рішення задач бухгалтерської служби на всіх етапах облікового циклу. Вихідними даними для роботи програм є проводки, які вносяться в журнал господарських операцій та розраховані для зберігання їх великої кількості. Використання типових операцій дозволяє автоматизувати ввід стандартних або часто використовуваних операцій. Дані програми при вводі типових операцій полегшують створення проводок тим самим вираховують їх суми автоматично. На основі введених проводок програма формує звітність і різні допоміжні документи аналітичного обліку, такі як: оборотно-сальдова відомість; карточки рахунків, головна книга, ведення каси; обробка банківських документів, а також надає можливість друкувати платіжні документи і видавати звіти для податкових органів. Документи аналітичного обліку ведуться як у грошових, так і в натуральних вимірниках, що є важливим моментом для специфіки аграрного бізнесу [15].

Ще однією перевагою застосування програмних продуктів для підприємства є полегшення та покращення взаємозв'язків інформаційного обміну між конкретними, покупцями, постачальниками, тощо. Програми дозволяють ділити роботу на декількох бухгалтерів, створювати звіти в довільній формі та ще багато іншої аналітичної інформації при веденні обліку.

Це все дуже спрощує роботу бухгалтера за інформаційними потоками, тим самим пришвидшуючи на основі отриманих облікових даних прийняття управлінських рішень. Але, нажаль, попри ці переваги «BAS АГРО. Бухгалтерія» це програма BAS, що базується на BAF платформі і вважається російським програмним забезпеченням для автоматизації бізнес-процесів. На сьогоднішній день цей продукт попадає під накладення санкцій та на даний момент дані платформи офіційно не оновлюються і не підтримуються у своїх версіях для користувачів з України. Незважаючи на те, що в країні все ще є тисячі бізнесів, які звикли до цих програмних інструментів, вони продовжують поступово

старіти, при цьому прийняття законів у Верховній Раді України, постанови Кабінету Міністрів України, реалізації проектів Міністерством аграрної політики не стоять на місці постійно оновлюючись. А нелегальне використання продукту паплюжить статус підприємства, держави та залишається об'єктивно існуючим явищем, що потребує значної уваги. Тому, на нашу думку, наявне програмне забезпечення ТОВ «Одемо» не відповідає умовам сьогодення втративши свою актуальність, а також перешкоджає євроінтеграційному розвитку держави [65, с. 20].

Пропонуємо, як альтернативу вищеописаному програмному продукту для ведення електронного формату бухгалтерської діяльності сільськогосподарських підприємств наступні українські диджитал продукти забезпечення, коротка характеристика яких наведена у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Характеристика програмних забезпечень: «ДЕБЕТ Плюс» та «MASTER: Агро»

«MASTER: Агро»	«ДЕБЕТ Плюс»
програмний продукт для ведення обліку агропідприємств, створений компанією IT-Enterprise — одним із лідерів IT-індустрії в Україні.	українська кросплатформна автоматизована система управління підприємством (АСУП) і програмна платформа, написана поверх Eclipse RCP.
Програмні продукти що використовують, або можуть використовуватися для ведення обліку аграрних підприємств	
Надають багато можливостей для ведення автоматизації бухгалтерського, оперативного, фінансового та податкового обліку на сільськогосподарських підприємствах України	
Відповідають чинному законодавству України	
Ведення обліку проводиться із використанням п'яти багатofункціональних модулів: «Рослинництво», «Тваринництво», «Автотранспорт», «Банк землі» та «Бухгалтерія»	Введення аналітичного обліку в розрізі: рослинництва й тваринництва, земельних паїв, заробітної плати, автотранспорту, запасів і необоротних активів, банківських і касових операцій.
поєднуються з комплексним обліком — від первинних документів до фінансової звітності.	
Розроблені в Україні з урахуванням усіх особливостей	

Джерело: Розроблено автором на основі [47, 48]

Проаналізувавши програмні продукти, які можуть бути обрані для ведення сільського господарства ми виявили певні недоліки, а саме:

- затратність та певна збитковість підприємства при переході на інший програмний продукт, якщо оплачено ліцензію продукту, яким підприємство користуються на даний час;
- висока вартість застосування зарубіжних програмних систем та продуктів, як наслідок менший вибір програмного забезпечення;
- певні труднощі з витрачання часу для переходу з одного програмного забезпечення на інший;
- витрати на ІТ фахівців при переході з одного забезпечення на інший.

Але, попри незначні недоліки ліцензовані програмні продукти при здійсненні обліку витрат та доходів суб'єктів господарювання у розрізі видів діяльності та при поданні фінансової і податкової звітностей здатні фільтрувати потоки даних, систематизувати, відображати та надавати користувачу лише необхідну інформацію. Цифрові технології допомагають удосконалити обліково-аналітичну інформацію, що є більш швидким та зручнішим процесом, адже таким способом можна досягнути наступних переваг, що розглянуто на рисунку 2.13.

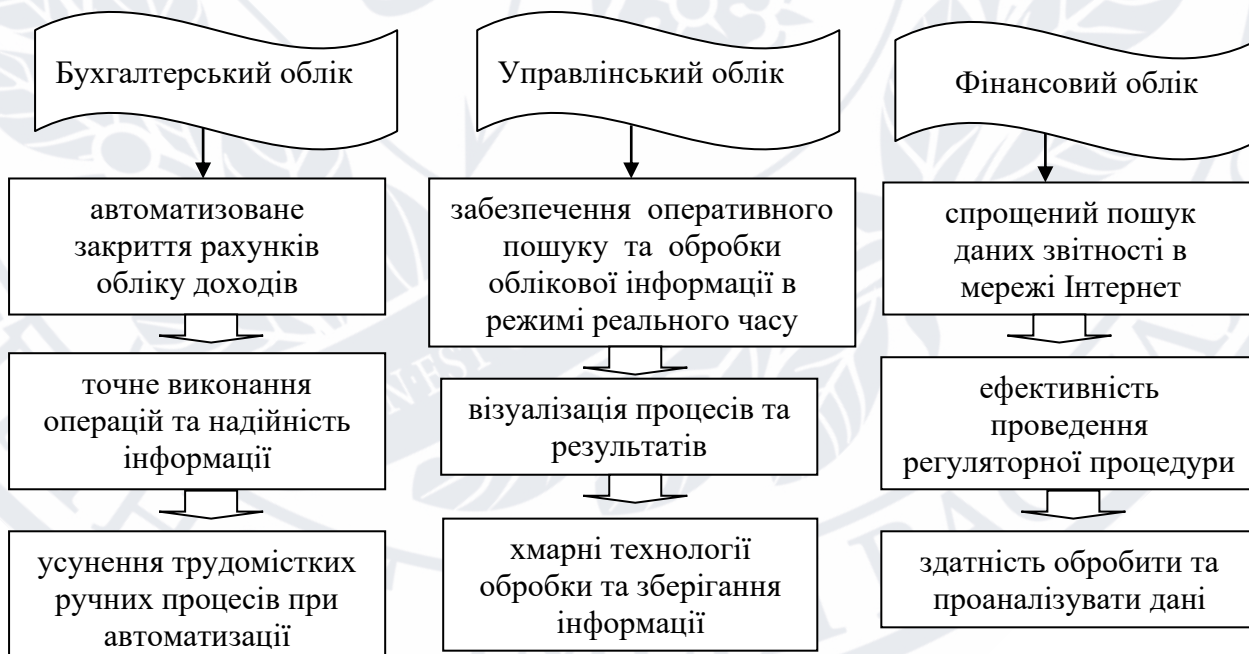

Рисунок 2.13 – Удосконалення облікової інформації шляхом диджиталізації

Джерело: Узагальнено автором

Розглянемо процес удосконалення обліку сільськогосподарської діяльності за використанням основних модулів програмного забезпечення «MASTER:Агро» на рисунку 2.14.

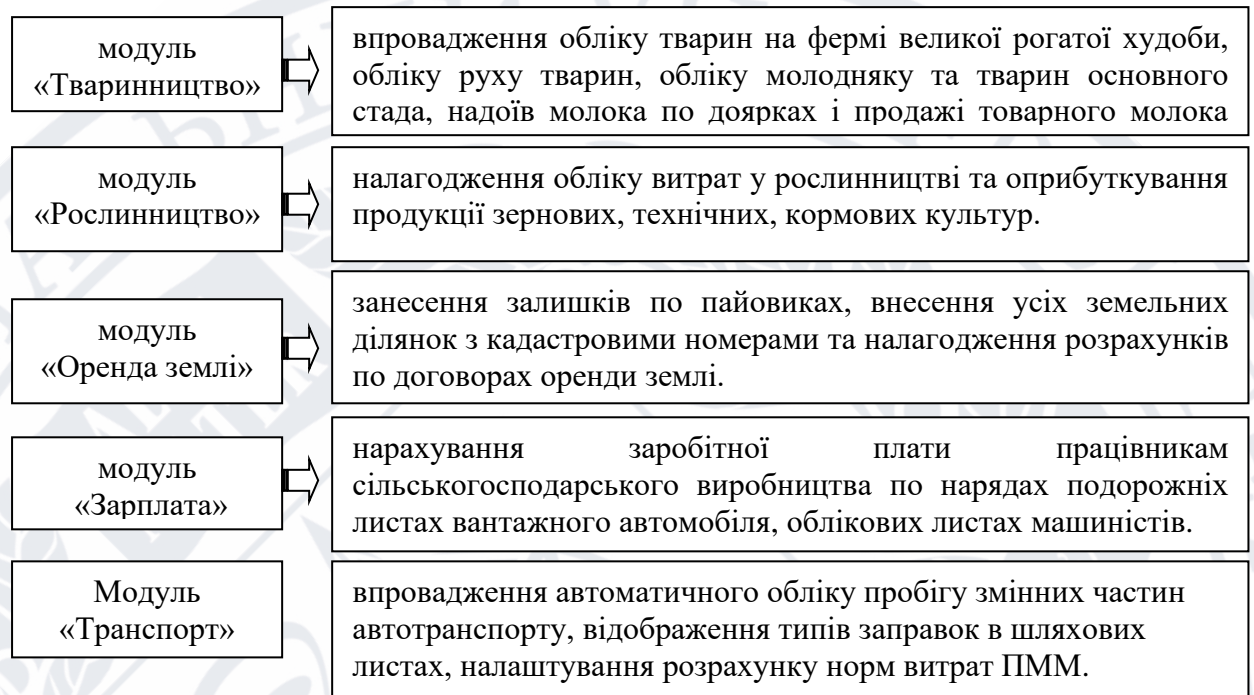

Рисунок 2.14 – Основні модулі «MASTER: Агро» у системі автоматизації обліково-аналітичної інформації в управлінні сільськогосподарського виробництва

Джерело: Складено автором на основі [47]

На нашу думку, перехід на програмне забезпечення «MASTER: Агро» є передумовою ефективного розвитку діяльності ТОВ «Одемо», адже окрім того, що програма надає можливість модульного рішення комплексу господарських операцій, в ній є наявний додатковий функціонал, що полегшує обробку облікової інформації за структурними підрозділами управління сільськогосподарського виробництва. Наприклад: ТЕП - техніко-економічні показники (для планування виробничого завантаження посівних площ), ТІК (для кількісно-якісного обліку зерна на току), агрономія (для ведення обліку витрат на польові роботи), оперативний склад (облік ТМЦ), мобільна інвентаризація (ведення інвентарного опису ТМЦ та ОЗ), елеватор (облік зерна на елеваторі) та інші.

Диджиталізація допомагає зменшити обсяг інформації на паперових носіях при цьому зменшуючи витрати часу і фінансових ресурсів на паперову обробку. Важливим аспектом диджитал-технологій є резервне копіювання, візуалізація господарських процесів та результатів. Вважаємо, що обов'язковим є запровадження технології кодування даних із використанням мовленнєвого введення даних, QR-кодів та відповідних пристроїв для їх зчитування. Найвагомішою перевагою даного методу обробки інформації є можливість кодування значного обсягу інформації. А використання спеціальних пристроїв дасть можливість легко отримати до неї доступ працівникам, які цього потребують.

Отже, диджиталізація облікових процедур сприяє розвитку та удосконаленню інформаційних систем підприємств за допомогою новітніх засобів управління та технічних засобів. Умови автоматизованої системи обробки інформації розширюють використання бухгалтерського обліку і облікової інформації, перетворюючи його в необхідну складову управлінської системи підприємства. Застосування автоматизації обліку надає змогу отримати оперативну, повну та якісну інформацію про виробничу діяльність та інші об'єкти обліку, швидко та своєчасно формувати звітну документацію, створювати загальне інформаційне поле усіх стадій інформаційного руху, що полегшує контроль за грошовим потоком підприємства, а також значно економить та скорочує час на ведення оперативного обліку [15, с. 10].

Але, на шляху до євроінтеграційних зрушень напрямок диджиталізації потребує ще більше досліджень, розробок та практичних впроваджень, адже застосування давно забороненого програмного забезпечення є негативним фактором впливу на авторитет нашої держави на міжнародній арені. Саме тому значної актуальності набуває охорона програмного забезпечення, проведення державної політики у цій галузі, доведення до суспільства ризиків, пов'язаних із використанням контрафактної продукції та переваг від користування оригінальним програмним продуктом. За умови використання

легалізованого програмного забезпечення разом із сформованою цивілізованою системою охорони результату цієї праці Україна стане ще на пів крока уперед відносно євроінтеграційних зрушень, що значно більше зміцнить побудову конкурентоздатності економіки держави.

Висновки до другого розділу

Дослідивши процес формування облікової інформації для управління діяльністю сільськогосподарських підприємств, ми дійшли таких висновків:

1. Визначено, що ведення облікового циклу базується на розробленій відповідно нормативно-законодавчим вимогам обліковій політиці. В Наказі про облікову політику ТОВ «Одемо» було виявлено відсутність додатків документообігу, даних стосовно аналітичного обліку дебіторської заборгованості, що негативно впливає на проведення аналітичних процедур. Тому, підприємству рекомендується деталізувати облік дебіторської заборгованості за контрагентами рахунками третього порядку, а для покращення контролю заборгованостей удосконалити відомість контролю дебіторської заборгованості за покупцями та замовниками. В ході дослідження також було виявлено потребу у деталізації рахунків обліку основного виробництва. Рахунки третього порядку відносно видів продукції, а не періодів часу покращать процес прийняття управлінських рішень на основі аналізу понесених витрат на конкретний вид продукції.

2. Обґрунтовано основні особливості ведення аналітичного обліку в розрізі рослинництва та тваринництва. Облік рослинництва залежить від завершення технологічного процесу, облік тваринництва від способу зарахування тварин як основних засобів чи запасів.

3. Проведено порівняльну характеристику НП(С)БО 30 «Біологічні активи» та МСБО 41 «Сільське господарство». Виявлено, що нормативно-правове забезпечення вітчизняного бухгалтерського обліку потребує розширення, особливо щодо бухгалтерського обліку у сфері державної допомоги та введення поняття «державні гранти».

В ході інтеграції національної економіки досліджено інтегровану звітність, що включає фінансову та нефінансову звітність. Така звітність є інновацією та цільним підходом до створення ефективного формування корпоративної звітності в Україні. На нашу думку, практичне застосування інтегрованої звітності на досліджуваному підприємстві та на інших сільськогосподарських підприємствах приведе до позитивних змін в ефективному розвитку сільськогосподарських підприємств.

Наведено порівняння інформативності зовнішньої та внутрішньої звітності. Запропоновано задля поліпшення прийняття управлінських рішень на основі управлінської звітності розробити систему обліку витрат за центрами відповідальності, основа якої полягає в формуванні гнучких організаційних структур у складі аграрного формування.

4. Досліджено процес удосконалення обліку шляхом диджиталізації. На даний час хоч і процес перебуває в активному розвитку постає питання у застосуванні нелегалізованих програмних продуктів, в числі використання яких є ТОВ «Одемо», вважаємо це негативним фактором впливу як на діяльність підприємства так і на репутацію України в очах європейських країн. Тому, підприємству рекомендується перехід на українське програмне забезпечення «ДЕБЕТ Плюс», або «MASTER:Агро». Визначено, що перехід на запропоновані програмні продукти забезпечить швидку передачу необхідних даних, здійснення контролю та перевірок, обмін інформацію з контр-агентами, підрозділами, складами, полегшить процес контролінгу за основною діяльністю об'єднуючи при цьому інформаційні системи, аналітику та прогнозування – усе перелічене також покращить і управлінську діяльність підприємства.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

3.1 Аналітична інформація як засіб підготовки управлінських рішень сільськогосподарського підприємства

Ефективне функціонування сільськогосподарського підприємства потребує грамотного управління його діяльністю. Основою процесу управління є прийняття рішень. Щоб переконатися, що система управління функціонує цілеспрямовано та організовано, аналіз як функція управління повинна сприяти прийняттю управлінських рішень і відповідати таким вимогам, як: реальність, оптимальність, якість, об'єктивність і своєчасність.

Оптимальність рішення полягає в пошуку способів переведення керованого об'єкта в потрібний стан у найкоротші терміни з дотриманням обмежень за мінімальних витрат. Забезпечити виконання цієї вимоги можливо за наявності не менше двох варіантів управлінських рішень і їх попереднього порівняльного аналізу. Якість управлінських рішень безпосередньо залежить від якості його інформаційного забезпечення [7, с. 27]. Економічний аналіз в процесі управління є сполучною ланкою між етапом отримання інформації та етапом прийняття рішень (рис. 3.1).

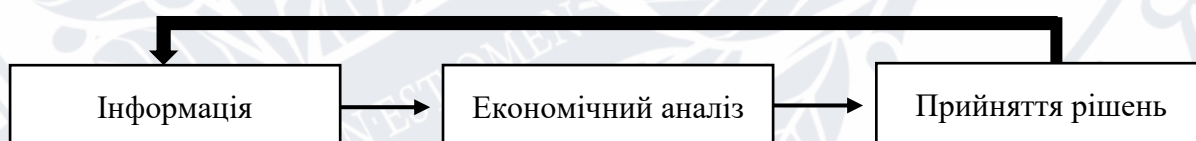

Рисунок 3.1 - Місце економічного аналізу в управлінських рішеннях

Джерело: Сформовано автором на основі [18]

Об'єктивність аналітичних висновків забезпечує прийняття управлінських рішень і ґрунтується на достовірній та об'єктивній інформації. Своєчасність управлінських рішень визначає їх практичну корисність. Організація економічного аналізу як система складається з взаємопов'язаних

елементів, які мають постійний зв'язок. Об'єкти (господарська діяльність підприємства) та суб'єкти (що ініціюють організацію економічного аналізу; що організують проведення аналізу; що виконують аналітичні функції) організації економічного аналізу є основними складовими елементами. Джерела інформації та методичне забезпечення проведення аналітичних процедур обираються в залежності, яка мета та завдання економічного аналізу [9, с.45]. Інформаційне забезпечення організації економічного аналізу полягає у використанні різного типу даних інформації та включає елементи (рис. 3.2).

Рисунок 3.2 - Зміст та складові організації економічного аналізу

Джерело: Сформовано автором на основі [9]

Для проведення аналізу складається план і програма здійснення аналітичних робіт та заходів. На основі складеної програми аналізу формується перелік джерел інформації, які будуть використовуватися на кожному етапі проведення економічного аналізу діяльності сільськогосподарського підприємства [9-10].

Першим етапом є підготовчий, на ньому формується необхідне методичне, інформаційне, технічне забезпечення проведення аналітичних розрахунків [9, с. 48].

Основний етап полягає у визначенні механізмів та порядку обробки аналітичної інформації. На цьому етапі потрібно затвердити форми аналітичних таблиць, графіків та шаблонів документів, які оформлюються в процесі здійснення аналітичної роботи. Також слід впорядкувати порядок створення додаткової інформації [10, с. 26].

Завершальний етап організації економічного аналізу базується на врегулюванні процедур оформлення результатів аналізу діяльності підприємства. На даному етапі мають бути затверджені форми, періодичність складання та процедури затвердження і надання узагальнюючих форм документів, що оформлюються за результатами аналізу. Відповідно, з метою встановлення єдиних підходів до оформлення результатів аналітичної роботи шаблони документів необхідно затвердити наказом підприємства [10, с. 26].

На основі вище наведеного проаналізуємо за основними економічними показниками ТОВ «Одемо» з метою дослідити розвиток економічних процесів та оцінити основні фактори, що позитивно чи негативно впливають на показники ефективності підприємства (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 - Основні економічні показники ТОВ «Одемо»

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення звітнього року (+,-)	
				від базисного року	від проміжного року
1	2	3	4	5	6
Площа с.-г. угідь, га	90	92	92	0	0
в т.ч. площа ріллі, га	48	50	50	2	0

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4	5	6
Середньорічна чисельність працюючих, чол.	19	28	28	9	0
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	40 556,2	54 616,5	74 158,5	33 602,3	19 542
в тому числі первісна вартість тис. грн..	60 286,8	85 617,5	122 477	62 190,2	36 859,5
знос	19 730,6	31 000,5	48 318,9	28 588,3	17 318,4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	121 088,8	190 429,3	188 392,7	67 303,9	(2 106,6)
Валовий прибуток, тис. грн.	72 303,8	67 149,8	49 000,3	(23 303,5)	(18 149,5)
Чистий прибуток, тис. грн.	58 254,2	64 853,3	46 872,3	(11 381,9)	(17 981)
Середньорічна продуктивність праці працівника, грн.	6 373,1	6 803,6	6 728,3	355,2	(75,3)
Фондовіддача	3	3,5	2,5	(0,5)	(1)
Надходження інвестицій, тис. грн					
Коефіцієнт привабливості товару	2,5	1,5	1,4	(1,1)	(0,1)

Проведено аналіз основних показників сільського господарства ТОВ «Одемо» за період 2020-2022 рр. За обраними критеріями та показниками виявлено наступне:

Оцінка ефективності землекористування за обсягом угідь (в т.ч. ріллі) досліджуваного підприємства у період трьох років має позитивний показник, що вказує на збільшення обсягу виробництва сільськогосподарської продукції.

Спостерігається помітне збільшення середньорічної вартості основних засобів на 19 542 тис. грн. за 2021-2022рр., та на 33 602,3 у період 2020-2022 рр., такою ж є тенденція щодо їх надходження. До складу основних засобів відносяться машини та обладнання, транспортні засоби.

Чистий прибуток в період 2020-2022 року зменшився на 11 381,9 грн. Така тенденція погіршує умови розвитку та розширення діяльності

підприємства. Чинниками, що могли на це вплинути є зростання суми витрат і в тому числі збільшення суми собівартості продукції.

Валовий прибуток підприємства з кожним роком спадає за період 2020-2022 рр. цей показник складає на 23 303,5 грн. Це вказує на те, що підприємству з кожним роком стає важче покрити витрати на виробництво.

Показники інвестиційної діяльності на ТОВ «Одемо» відсутні. Це є негативним фактором для розвитку підприємства, адже відсутність інвестування призводить до погіршення, зниження ефективності розвитку підприємства, тим самим, підприємству приходится існувати за рахунок лише власних коштів та кредиторських.

За період трьох років показник фондівдачі є позитивним, але перебуває у межах коливання, 2021 рік позначився вищим показником у порівнянні з 2020 та 2022, тобто ефективність управління основними засобами в компанії за 2021 значно зросла. На 2022 рік спостерігається значне зниження фондівдачі, що складає 0,005 гривні на кожному використувану гривню основних засобів, а це вказує на наявність проблем в ефективності управління основними засобами.

Показники середньорічної кількості працюючих перебувають в межах норми і свідчать про стабільність та приріст персоналу відносно поточного року до базисного. За показниками розрахуємо середньорічну продуктивність праці працівників. Отже, середньорічний виробіток у розрахунку на 1 працівника спадає на 75,3 грн. відносно проміжного року та зростає на 355,2 грн. за 2022 рік відносно базисного.

Коефіцієнт привабливості товару є позитивним та означає, що підприємство є конкурентоспроможним, сільськогосподарська продукція є значуща для споживачів.

Отже, із проведеного аналізу можна зробити висновок, що ефективність розвитку за основними показниками ТОВ «Одемо» з 2020 до 2022 року погіршилася. Виявленні недоліки потребують подальшого розгляду та пошуку шляхів їх вирішення.

Показник фондівдачі коливається в межах зростання та спадання, але є позитивним. ТОВ «Одемо» потребує подальшого дослідження цього показника та показника рентабельності і інтегральної ефективності використання основних засобів, узагальнення яких дасть змогу виявити резерви росту фондівдачі для подальшого покращення використання їх активної частини.

Чистий дохід незначно збільшився. Для покращення рівня чистого доходу підприємства потрібно впроваджувати політику оптимізації витрат, про що згадувалося у другому розділі, враховувати як внутрішні так і зовнішні фактори впливу на прибуток, а також залучати інвестиції для розширення діяльності, для поліпшення процесу роботи яких на даний період у товариства не вистачає. Тому, розглянемо біль детальніше питання інвестиційних надходжень. Для цього проведемо SWOT-аналіз за визначенням факторів впливу на залучення інвестицій у ТОВ «Одемо» (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 - SWOT-аналіз факторів впливу на залучення інвестицій у ТОВ «Одемо»

Сильні сторони	Слабкі сторони
Регулювання законодавчою базою правових відносини між органами державної влади та суб'єктами інвестиційної діяльності.	Консерватизм системи управління витратами підприємства
Наявність фінансово-кредитних важелів, які здатні скоректувати наявні диспропорції у розвитку АПК і економіки.	Нерозвиненість транспортної інфраструктури
Попит на сільськогосподарську продукцію	Нестача висококваліфікованих працівників
Впровадження програми соціального розвитку сільських територій (в т.ч. с.Демидівка)	Зовнішні чинники впливу на діяльність господарювання (війна, порушення логістики, інфляція)
Можливості	Загрози
Розширення діяльності на Європейських ринках	Рівень інфляції
Екологізація методів господарювання	Відтік мізків за кордон
Випробування ноу-хау засобів та технологій виробництва	Дисбаланс попиту та пропозиції на готову продукцію сільського господарства
Формування Єдиної системи інформаційного забезпечення АПК	Посилення конкуренції

За підсумками аналізу найбільшу загрозу інвестиційної привабливості несе повномасштабна війна, що позбавляє впевненості іноземних інвесторів у подальшому розвитку підприємства. Також, негативними чинниками вважається вплив: зовнішніх факторів (мінливість результатів виробництва впливає на кількість виробленої продукції), ринкових цін, фінансових ризиків (сезонність виробництва, нерівномірні потреби у фінансуванні, які можуть призвести до проблем із грошовими потоками). Через перелічені ризики інвестори вагаються щодо доцільності прийняття рішення про інвестування сільськогосподарських підприємств, адже це може перешкоджати позитивній економічній віддачі в якій вони зацікавлені [37, с. 53].

Аграрний сектор потребує оновлення сільськогосподарської техніки. Але, наразі платоспроможність підприємств не дає можливості оновити техніку через ринкові ціни на техніку для сільськогосподарського виробництва. Аграрний сектор потребує інвестиційних вкладень, особливо, якщо це новітня зарубіжна техніка (ноу-хау). Для удосконалення інвестиційної привабливості сільськогосподарські підприємства України потребують узгодженості між різними видами політик, що на них впливають, а саме: монетарна, податкова, бюджетна та інвестиційна. Узгодженість цих політик дасть змогу формування єдиної системи інформаційного забезпечення аграрного сектору [37, с. 54].

Таким чином, товариство потребує для удосконалення, залучення інвестицій пройти наступні кроки. Розробити стратегії розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності. Для цього потрібно провести внутрішній та зовнішній аналіз всіх елементів середовища діяльності. Після чого з урахуванням отриманих результатів визначити напрямки стратегій та побудувати цілі. Поглиблено вивчити зовнішнє інвестиційне середовище на ринкових умовах. Провести обґрунтування інвестиційної політики відповідно поставлених цілей і ступеня ризику. На останок узгодити інвестиційну політику на підприємстві для впровадження проекту із системою контролю реалізації інвестиційних впроваджень [56, с. 16].

Після проведеного аналізу врегульовується порядок впровадження пропозицій, результатів аналізу та ефективності впроваджених пропозицій. Впровадження запропонованих рекомендацій з організації економічного аналізу дасть можливість сформувати дієву систему інформаційно-аналітичних потоків, що сприятимуть ефективному зворотному зв'язку між елементами та складовими системи управління [56, с. 16]. Оформлення результатів аналізу та висновків може здійснюватися з використанням наступних документів (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 - Документальне оформлення результатів економічного аналізу

№	Назва документу	Коротка характеристика
1	Довідка	Є стислою за формою і містить результати аналізу ключових питань, передбачених програмою аналізу. Дані документи включають оцінку факторів та їх вплив на аналізовані показники, а також містять висновки і пропозиції за результатами аналізу
2	Аналітична (довідна) записка	Є стислою за формою і містить результати аналізу ключових питань, передбачених програмою аналізу. Дані документи включають оцінку факторів та їх вплив на аналізовані показники, а також містять висновки і пропозиції за результатами аналізу
3	Пояснювальна записка до аналітичного звіту	Пояснювальна записка складається з двох частин: констатуючої (наводяться висновки і опис фінансових показників діяльності підприємства) і рекомендаційної (наводяться пропозиції і заходи щодо можливостей і шляхи поліпшення фінансового стану підприємства)
4	Аналітичний звіт (висновок)	Зміст і структура документу залежать від мети, цілей та завдань, передбачених планом аналізу. Містить детальний опис результатів аналізу та пропозицій щодо удосконалення показників діяльності

Джерело: Складено автором на основі [56]

Отже, здійснення раціональної та результативної аналітичної роботи на підприємстві спрямоване на забезпечення ухвалення правильних та раціональних управлінських рішень, розробці превентивних заходів в частині виникнення негативних наслідків діяльності. Для забезпечення зазначених умов особливої актуальності набуває питання пошуку шляхів удосконалення організації економічного аналізу на підприємстві.

3.2 Аналіз фінансово-господарської діяльності ТОВ «ОДЕМО» у контексті використання інформаційного забезпечення в системі його управління

Фінансова звітність використовується для прогнозування розвитку підприємства та прийняття відповідних економічних рішень. Однією з найважливіших умов успішного управління фінансами підприємства є аналіз фінансової звітності, що проводиться з метою оцінки фінансового стану. Стан підприємства характеризується сукупністю фінансових показників. Вони відображають наявність, розміщення та ефективність використання фінансових ресурсів підприємства, його реальні та потенційні фінансові можливості. За фінансовим станом можна проаналізувати здатність підприємства генерувати та залучати кошти, виплачувати борги та покривати збитки. Цей аналіз наводить інформацію про стабільність та ефективність функціонування діяльності підприємства [33, с. 24].

Предметом аналізу фінансового стану є фінансові ресурси, їх формування та використання. Наявність, розміщення, ефективне використання та оптимальне співвідношення джерел формування визначає фінансову стійкість підприємства, його платоспроможність, ліквідність, ділову активність, а отже, і рівень економічного потенціалу підприємства. Економічним потенціалом підприємства вважається сукупність економічних можливостей підприємства, здатність виконувати поставлені завдання, використовуючи наявні матеріальні, трудові та фінансові ресурси [43-44].

Метою аналізу вважається своєчасно діагностувати та усунути недоліки у фінансовій діяльності підприємства та подальший пошук джерел зміцнення фінансового стану та платоспроможності [26, с. 78].

В умовах воєнного стану та євроінтеграції важливого значення набуває необхідність аналізу, оцінки фінансового становища сільськогосподарських підприємств. Адже, проблема своєчасності оцінювання свого стану - посилюється за рахунок перебігу змін у зовнішньому середовищі, що впливають на ефективність ведення господарської діяльності. Тому проведемо

вертикальний і горизонтальний аналіз балансу ТОВ «Одемо» використовуючи дані фінансової звітності за період 2020-2023 рр. (Додаток Н). Графічне зображення динаміки основних розділів активу та пасиву підприємства представлено на рисунках 3.3 та 3.4.

Рисунок 3.3 – Динаміка основних розділів активу балансу ТОВ «Одемо»

Джерело: Складено автором за даними фінансової звітності

З даної гістограми спостерігається збільшення оборотних активів на 81 506 гривень відносно базисного року. Це призводить до покращення ліквідності та здатності підприємства вирішувати поточні фінансові зобов'язання, а також позитивно впливає на ефективність управління запасами, облік та управління борговими зобов'язаннями.

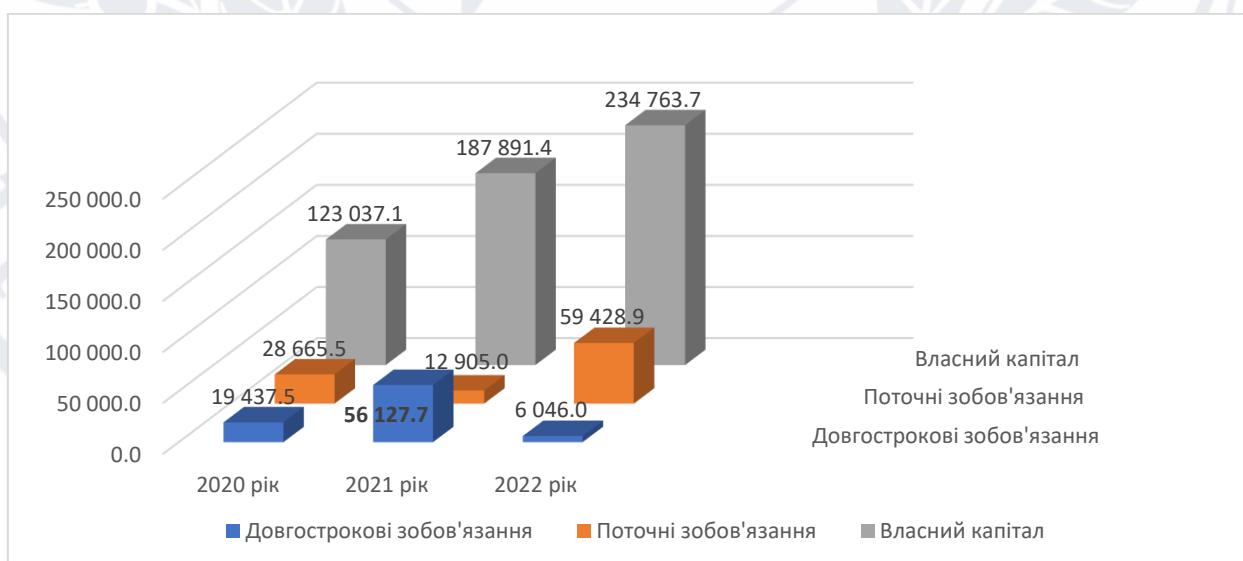

Рисунок 3.4 – Динаміка основних розділів пасиву балансу ТОВ «Одемо»

Джерело: Складено автором за даними фінансової звітності

Вартість майна підприємства, що зростає за період трьох років на 111 726,6 гривень збільшилася за рахунок власних коштів, питома вага яких на 2022 рік складає 78,2 %, а також приріст майна здійснювався і за рахунок позикових коштів, загальна сума яких складає 21,8 % відносно усього майна. Поточні зобов'язання зросли на 30 763,4 гривень відносно базисного року, довгострокові зменшилися на 13 391,5 гривень. Тобто, враховуючи те, що поточні зобов'язання збільшилися за рахунок грошових коштів і цінних паперів, що швидко реалізується - така ситуація не приводить до погіршення платоспроможності підприємства.

Аналіз використання майна також враховує розрахунок показників наявності власних оборотних коштів (НВОК) та робочого капіталу (табл. 3.4). Наявність власних оборотних коштів свідчить про фінансову стійкість та ліквідність компанії, визначаючи залишок грошових коштів після виключення зобов'язань зі своїх оборотних активів. Ця сума є доступною для щоденних операцій компанії. Наявність робочого капіталу вказує на те, що підприємство може не лише погасити свої поточні борги, але й має фінансові ресурси для розширення діяльності та інвестування. Це свідчить про його фінансову стійкість та здатність до подальшого розвитку.

Таблиця 3.4 - Показники НВОК та робочого капіталу ТОВ «Одемо»

	2020		2021		2022	
	Розрахунок	Результат	Розрахунок	Результат	Розрахунок	Результат
НВОК	123 037,1+ 19 437,5- 54 205,6	88 269	187 891,4+ 56 127,7- 65 672,9	178 346,2	234 763,7 +6 046 -101 798,1	139 011,6
Робочий капітал	116 934,5- 28 665,5	88 269	191 251,2- 12 905	178 346,2	198 440,5- 59 428,9	139 011,6

Наявність зростання власних оборотних коштів та робочого капіталу у період трьох років має позитивне значення для підприємства. Оборотні активи є більшими за поточні зобов'язання, що відповідають нормальній діяльності підприємства, але за 2022 рік помітно незначне зменшення робочого капіталу відносно поміжного року, що може призводити до покращення ліквідності та зниження фінансових витрат. Для більш детального аналізу фінансової

стійкості підприємства потрібно провести коефіцієнтний аналіз (Додаток П). Та визначити тип фінансової стійкості (табл.3.5).

Таблиця 3.5 - Визначення типу фінансової стійкості ТОВ «Одемо»

Станом на:	Наявність власні оборотні кошти	Запаси та витрати	Тип фінансової стійкості
2020	88 269	108 076,2	ВОК<запаси та витрати – фінансово нестійка
2021	178 346,2	144 724,6	ВОК>запаси та витрати – фінансово стійка
2022	137 011,6	126 415,7	ВОК>запаси та витрати – фінансово стійка

За даними таблиці 3.5 власний оборотний капітал за останніх два роки є більшими за запаси і витрати, але за 2020 рік показник є меншим. Враховуючи показники можна зробити висновок, що ТОВ «Одемо» має тенденцію до зростання фінансової стійкості. Але, підприємству рекомендується задля фінансування поточної діяльності і забезпечення безперервності операційного процесу залучати сторонні фінансові ресурси, такі як додаткові вкладення сторонніх інвесторів, кошти поточних власників, кредитні позики.

Отже, для аналізу фінансової стійкості ТОВ «Одемо» за даними вищенаведених таблиць визначимо джерела фінансування активів підприємства за кожним роком:

Власний капітал за 2020 рік піде на фінансування необоротних активів в сумі $(123\,037,1 - 54\,205,6 = 68\,831,5)$, а решта частково для фінансування оборотних активів $(116\,934,5 - 68\,831,5 = 48\,103)$, інша частина оборотних активів, що залишилася $(48\,103 - 28\,665,5 = 19\,437,5)$, буде покрита, але не в повній мірі за поточними зобов'язаннями. Так як, сума оборотних активів за рахунок вищенаведених показників не покривається у повній мірі потрібно буде залучати довгострокові позики $(19\,437,5 - 19\,437,5)$, а це свідчить про труднощі з виконанням зобов'язань підприємством. Таким чином за 2020 рік спостерігаються певні труднощі підприємства з виконанням своїх зобов'язань.

У період 2021 року спостерігається фінансування необоротних активів за рахунок власного капіталу $(187\,891,4 - 65\,672,9 = 122\,218,5)$, решта коштів частково фінансує оборотні активи $(191\,251,2 - 122\,218,5 = 69\,032,7)$. Інша частина оборотних активів покривається поточними зобов'язаннями $(69\,032,7 -$

12 905=56 127,7) та довгостроковими зобов'язаннями (56 127,7-56 127,7).

За 2022 рік власний капітал йде на фінансування необоротних активів (234 763,7-101 798,1=132 965,6), а решта для часткового фінансування оборотних активів (198 440,5-132 965,6=65 474,9), відповідно інша частина покривається частково за рахунок поточних зобов'язань (65 474,9-59 428,9=6 046) та довгострокових (6 046-6 046). Отже, за період 2022 року ТОВ «Одемо» залучає сторонні фінансові ресурси та вважається неповно фінансово стійким підприємством.

Виходячи з проведеного аналізу по розрахунку фінансової стійкості ТОВ «Одемо» зауважимо, що воно не є абсолютно стійким, адже оборотні та необоротні активи забезпечуються за рахунок своїх та позикових джерел їх формування. Аналіз усіх коефіцієнтних показників показав, що товариство у 2020-2022 рр. має більш стійкіший фінансовий стан на ринку у порівнянні з базовим роком, а отже, підприємство здійснює свою господарську діяльність більш самостійно. Для покращення ефективності діяльності підприємства необхідне прийняття відповідних рішень і заходів щодо поліпшення оцінки його фінансової стійкості.

Наведемо заходи, які на нашу думку, можуть покращити фінансову стійкість підприємства, а саме це можуть бути:

- політика якісного управління на підприємстві, раціональний підбір кадрів, їх заохочення, постійне підвищення кваліфікації тощо;
- підвищення та активізація ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності;
- оптимізація розподілу поточних витрат при впровадженні управлінського обліку;
- системно-періодичний фінансовий аналіз діяльності;
- підвищення конкурентоспроможності продукції;
- збільшення вхідних та зменшення вихідних грошових потоків;
- проведення сучасної системи управління грошовими потоками.

Фінансова стійкість забезпечує платоспроможність на перспективу,

основа яких побудована на збалансованості активів та пасивів, грошових потоків, доходів, витрат. Ліквідність балансу вважається ще однією з важливих умов стійкого фінансового стану підприємства, що проявляється в можливості швидко мобілізувати чинні активи (запаси) для оплати у відповідні строки пасивів (зобов'язань). Ліквідність є необхідною та обов'язковою умовою платоспроможності підприємства. Так, як фінансова стійкість, ліквідність та платоспроможність є взаємопов'язаними наступним етапом діяльності підприємства вважається їх коефіцієнтна оцінка.

Отже, проведемо коефіцієнтний аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства на основі основних показників балансу (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 - Основні показники балансу підприємства

Показники	2020	2021	2022	Відхилення звітного року (+,-)	
				від базисного року	від проміжного року
1. Оборотні активи - всього, тис. грн.	116 934,5	191 251,2	198 440,5	968 494	7 189,3
в тому числі:					
а) гроші та їх еквіваленти	249,4	378,4	697,1	447,7	318,7
б) дебіторська заборгованість	21 601,7	28 559,1	28 899,2	7 297,5	340,1
2. Поточні зобов'язання, тис. грн.	7 180,1	12 905	59 428,9	52 248,8	46 523,9
3. Довготермінові зобов'язання, тис. грн.	31 135,1	56 127,7	6 046	(25 089,1)	(50 081,7)
4. Робочий капітал тис. грн.	69 011,2	88 269	178 346,2	109 335	90 077,2
5. Коефіцієнти ліквідності:					
а) коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,035	0,029	0,054	0,019	0,025
б) коефіцієнт проміжного покриття	0,8	2,24	(0,5)	0,3	1,74
в) коефіцієнт загальної ліквідності	16,3	14,9	3,33	(12,97)	(11,57)
6. Коефіцієнт платоспроможності	3,05	2,77	3,03	0,02	0,26

З отриманих даних випливає, що для підприємства характерними є наступні показники:

➤ спостерігається низький рівень абсолютної ліквідності у період трьох років, тобто лише невелика частина поточної заборгованості може бути погашена найближчим часом до моменту складання балансу, зменшення яких є негативною тенденцією. Це пов'язано із різким збільшенням суми поточних зобов'язань у вісім разів, або на 52 248,8 гривень за 2022 рік відносно базисного при відносно низькій сумі грошових коштів, що не характеризуються тенденцією до збільшення;

➤ рівень загальної покриття у період 2020-2021 рр. перевищує норму у п'ять разів (норма 1,5-2,5), у 2022 році показник зменшився у п'ять разів відносно базисного, але все рівно є більшим за норму - це характеризує забезпеченість підприємства обіговими коштами, стабільність його фінансового становища та вказує на те, що підприємство може виконати короткострокові зобов'язання за рахунок поточних активів;

➤ наявно рекомендоване значення показника проміжного покриття за 2020 рік та високий рівень за 2021 рік. На 2022 рік виявлено менший показник за норму, який має від'ємне значення, тобто у разі падіння товарообігу підприємство не зможе швидко покрити свої зобов'язання перед кредиторами. Відповідно це зумовлює зниження довіри до компанії з боку кредиторів, постачальників, інвесторів і партнерів. Крім цього, проблеми з платоспроможністю ведуть до збільшення вартості позикових коштів і, як результат, до прямих фінансових втрат. Для підвищення значення проміжної ліквідності необхідно працювати в напрямку підвищення суми оборотних активів і зниження суми дебіторської заборгованості;

➤ коефіцієнт платоспроможності за показниками у період трьох років більше 1, що відповідає нормі та вказує на те, що ТОВ «Одемо» має можливість своєчасно розплачуватись за своїми фінансовими зобов'язаннями керуючись станом ліквідності його активів.

Отже, товариство з обмеженою відповідальністю «Одемо» характеризується переважно високими показниками ліквідності та платоспроможності, окрім абсолютної ліквідності, що рекомендуються, тому

таке підприємство можна вважати привабливим для потенційних інвесторів. Коефіцієнт абсолютної ліквідності, що має критичне значення вказує на те, що підприємство не може погасити короткострокові зобов'язання швидко ліквідними грошовими коштами та цінними паперами у випадку, якщо термін платежів настане незабаром.

Підводячи підсумки за проведеним дослідженням фінансового стану товариства з обмеженою відповідальністю «Одемо» можна зробити наступні висновки:

Аналіз ліквідності підприємства свідчить про те, що баланс підприємства є ліквідним, адже воно має переважно високі показники ліквідності. Але, коефіцієнт абсолютної ліквідності не є задовільним. Грошові кошти не здатні погасити поточні зобов'язання, тому в разі потреби розрахуватися за поточними зобов'язаннями підприємству прийдеться реалізовувати інші джерела активів задля погашення боргу, термін яких буде більшим. Структура балансу задовільна, підприємство є платоспроможним, а отже, підприємству вистачає ресурсів задля погашення поточних зобов'язань.

Аналіз фінансової стійкості показав, що підприємство може виконувати свої зобов'язання за рахунок власного капіталу разом із залученням короткострокових та довгострокових зобов'язань, а отже, товариство вважається фінансово залежним, тобто не є абсолютно стійким.

З вищенаведених показників товариству рекомендується враховувати усі ризики щодо ліквідності балансу та приділити більшу увагу покращенню показника фінансової стійкості. Умови сьогодення та процес євроінтеграції посилюють проблему зміцнення фінансової стійкості. Господарювання має специфічну галузь для якої характерним є циклічний розвиток економіки. Тому, враховуючи ці особливості виникнення передкризових явищ є зрозумілим. Необхідно удосконалити методику управління фінансовим станом підприємства. Такими заходами можуть бути:

1. розкрити інформацію щодо ризику ліквідності;
2. відновлення фінансової стійкості підприємства;

3. збільшення обсягу грошового потоку, а також величини грошових активів для можливості пришвидшити покриття короткострокових зобов'язань;
4. з метою прискорення економічного зростання провести зміни фінансової стратегії;
5. залучення потенційних інвесторів, зменшення суми внутрішніх та зовнішніх короткострокових зобов'язань;
6. регулювання суми готової продукції за допомогою посилення заходів щодо мінімізації витрат та доставки продукції.

Аналіз виробничих процесів та результатів діяльності, раціональне використання засобів та виконання зобов'язань перед контрагентами і державою сприяє виокремленню функцій управлінського контролю в окрему категорію. Вищевикладена інформація дає можливість суб'єкту господарювання зробити висновки про фінансове становище, така інформація є важливою як для внутрішніх користувачів так і для зовнішніх. Управлінський персонал за допомогою даних аналізу отримує інформацію про фінансове становище, про можливі ризики, ефективність управління ресурсами підприємства, платоспроможність, ліквідність та іншу критично важливу інформацію. Висновки дослідження якого будуть в подальшому використовуватися для усунення прогалин, недоліків шляхом удосконалення методики управління та пошуку джерел зміцнення фінансового стану [35, с. 26].

3.3 Удосконалення аналітичної інформації в управлінні діяльністю ТОВ «ОДЕМО»

Основою ефективного функціонування будь-якого підприємства є проведення економічного аналізу фінансового стану господарської діяльності, а отримана інформація є важливим елементом при формуванні дієвих управлінських рішень. У період трансформації обліку з'являється безліч проблем щодо вивчення, узагальнення та вдосконалення аналітичної інформації в управлінні діяльністю сільськогосподарських підприємств та

методики проведення аналізу доходів та витрат як основного чинника ефективного функціонування товариства [44, с. 30].

На основі проведеного дослідження фінансового стану ТОВ «Одемо» було виявлено як позитивні моменти так і негативні. Кожне підприємство потребує постійного удосконалення процесів управління своєї діяльності, адже залишатися чи прагнути мати лідируюче місце на ринку вимагає постійних дій. Шлях до євроінтеграційних зрушень є тернистим, а ТОВ «Одемо» як і інші агропідприємства разом із всіма процесами державного регулювання є його провідниками, тому дослідження удосконалення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств є дуже актуальною проблемою. Крім цього, актуальною проблемою залишається покращення якості забезпечення аналітичної інформації сільського господарства [44, с. 30]. Пропонуємо розглянути можливі шляхи удосконалення аналітичної інформації на рисунку 3.5.

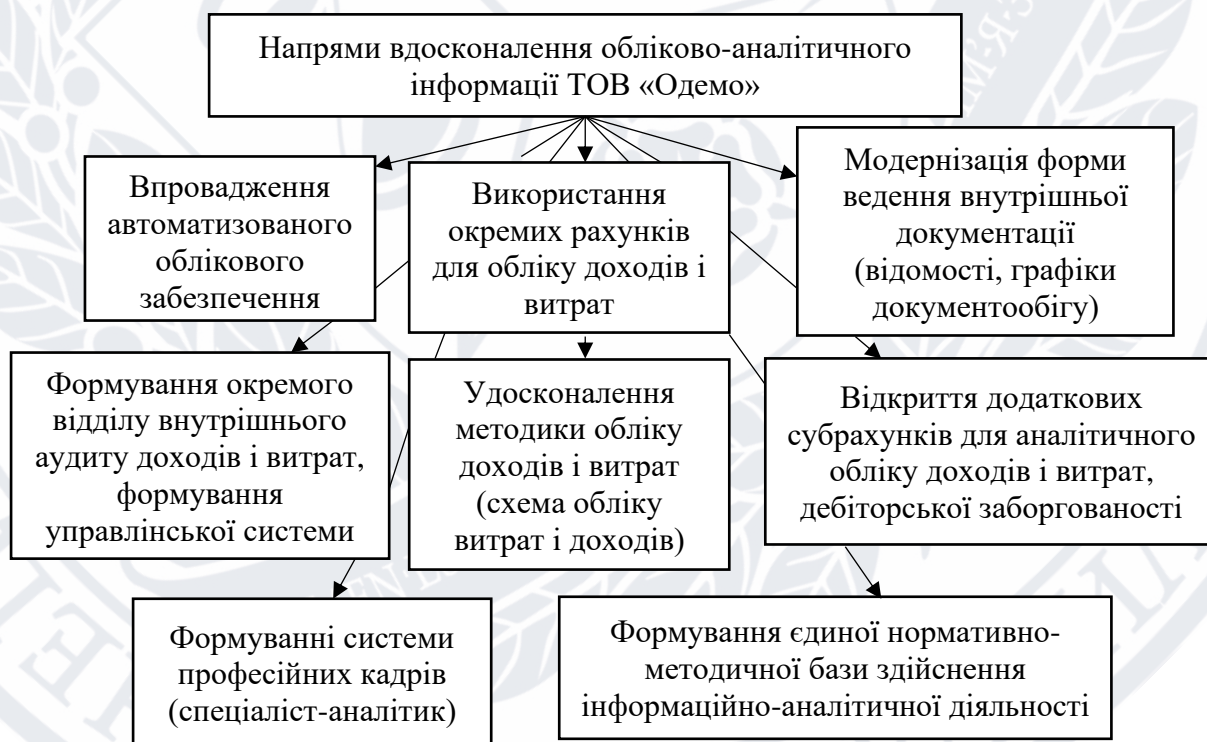

Рисунок 3.5 - Шляхи удосконалення обліково-аналітичної інформації

Джерело: Складено автором на основі [7]

Для раціонального та ефективного розвитку підприємства потрібно вирішення комплексу завдань. Наприклад, для оптимізації процесів

виробництва та зниження витрат потрібно використовувати надбання нового науково-технічного прогресу, тобто переходу до методів управління сільським господарством із застосуванням нових автоматизованих систем, роботизованих систем, інформаційних технологій. Окрім покращення економічних та виробничих показників їх використання націлене також і на покращення продуктивності праці працівників. Інформаційні системи націлені на здійснення глибокого інтелектуального аналізу, на поглиблення аналізу аналітичних даних при цьому виокремлюючи шляхи прийняття подальших управлінських рішень. Впровадження у виробництво інформаційних систем має важливе значення для агропромислового комплексу [4, с. 9]. Тому, на нашу думку така система має існувати як на великих так і на малих підприємства таких як ТОВ «Одемо». На рисунку 3.6 представлено можливості, які можуть виконуватися із застосування інформаційних систем у ТОВ «Одемо».

Рисунок 3.6 - Можливості, що виконуються за наявності застосування новітніх інформаційних систем

Джерело: Складено автором на основі [9]

Інформаційні системи при виробництві сільськогосподарської продукції ТОВ «Одемо» будуть помічниками для швидких обрахунків необхідної кількості насіння при посадці і матеріалів, добрив, при цьому формуючи електронний журнал звіту за полями з можливістю сортування по кожному року врожаю, оцінки стану ґрунту, складання звіту про хвороби ґрунту, шкідників бур'янів, ведення обліку пестицидів, прогнозування майбутніх погодних умов та технологічних операцій на майбутні сезони, та іншого важливого інформаційного забезпечення. Така інформація пришвидшує усі важливі процеси виробництва тим самим покращуючи розвиток сільськогосподарської діяльності та скорочуючи відведений на це час. [45, с. 63].

Наступним шляхом вдосконалення аналітичної інформації є наявність механізму формування фінансових результатів. Відповідно до нормативних актів для формування повно уявлення про діяльність підприємства під час складання бухгалтерської звітності у разі недостатності даних – можливим є включення додаткових показників та пояснень. Якщо операційні витрати і пов'язані з ними доходи, що виникають від одної господарської операції, або аналогічної за характером можуть не показуватися розгорнуто по відношенню до відповідних доходів. Так у своїх працях Г. Б. Назарова та Л. В. Кононенко розглядають облікові процедури при формуванні фінансових результатів. В своїх дослідженнях вони пропонують практичні рекомендації щодо вдосконалення механізму формування інформації про фінансові результати в бухгалтерському обліку [13, с. 56]. Г. Б. Назарова та Л. В. Кононенко вважають, що «Така необхідність зумовлена тим, що адміністративні витрати та витрати на збут за своєю сутністю відносяться до основного виду діяльності будь-якого підприємства і мають постійний характер, відповідно, їх доцільно відображати у складі витрат від основної діяльності» [13, с. 56]. Розглянемо приклад запропонованої вченими зміни структури показників до другої форми фінансової звітності у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 - Форма II Фінансового звіту суб'єктів малого підприємництва

Стаття	Код рядку	Дані оборотів по рахункам обліку, що запропоновано
1	2	3
Дохід від основної (операційної) діяльності	2000	Кредитовий оборот рахунків 70 «Дохід від основної (операційної) діяльності» за мінусом податку на додану вартість, акцизів інших податків і обов'язкових платежів, що підлягають сплаті до бюджету й позабюджетних фондів
Інший операційний дохід	2020	Кредитовий оборот рахунків 71 «Інший операційний дохід» за мінусом податку на додану вартість, акцизів інших податків і обов'язкових платежів, що підлягають сплаті до бюджету й позабюджетних фондів
Доходи від фінансової діяльності	2200	Кредитовий оборот рахунків 72 «Дохід від фінансової діяльності»
Доходи від інвестиційної діяльності	2300	Кредитовий оборот рахунків 73 «Дохід від інвестиційної діяльності»
РАЗОМ дохід	2400	
Витрати від основної (операційної) діяльності	2010	Дебетовий оборот 90 «Витрати від основної (операційної діяльності)»
Інші операційні витрати	2030	Дебетовий оборот 91 «Інші операційні витрати»
Витрати від фінансової діяльності	2210	Дебетовий оборот рахунку 92 «Витрати від фінансової діяльності»
Витрати від інвестиційної діяльності	2310	Дебетовий оборот рахунку 93 «Витрати від інвестиційної діяльності»
РАЗОМ витрати	2285	
Фінансовий результат до оподаткування («+» прибуток, «-» збиток)	2400	
Витрати з податку на прибуток	2500	
Витрати з єдиного податку	2510	
Чистий фінансовий результат («+» прибуток, «-» збиток)	2600	

Джерело: Сформовано на основі [13]

Погоджуємося із запропонованою Г. Б. Назаровим та Л. В. Кононенко формою II фінансової звітності, та вважаємо, що така процедура формування звіту про фінансові результати допоможе відобразити у складі витрат від основної діяльності розрахунок адміністративних витрат і витрат на збут, що по своїй сутті до неї відносяться і є основними [23, с. 98].

Окрім цього вважаємо за доцільне внести до фінансового звіту рядок значення показника «витрати, що пов'язані з нарахуванням єдиного податку». Адже така інформація надасть користувачам фінансової звітності інформацію стосовно системи оподаткування, яка застосовується на підприємстві, і може вплинути на показники витрат діяльності підприємства.

Для забезпечення стійкості економіки України в умовах затяжної війни і повоєнного відновлення потрібно шукати все нові напрями і заходи. На нашу думку, такими напрями можуть бути: запровадження заходів для подолання й недопущення розбудови ланцюгів постачання й збуту аграрної продукції; залучення підтримки європейських партнерів; розширення виробничої діяльності аграрних підприємств в зонах де немає воєнних дій; впровадження інноваційних, екологічного спрямування технологій у сільському господарстві; забезпечення раціонального сільськогосподарського землекористування; зменшення техногенного навантаження агровиробництва на довкілля. А також, потрібно просувати експорт вітчизняної сільськогосподарської продукції та харчових продуктів на ринки країн (Канада, Велика Британія) та союзів (ЄС), які тимчасово зняли обмеження на експорт української продукції на власні ринки, шляхом популяризації українських продуктів на нових перспективних ринках. Підтримувати й розвивати фермерські та особисті селянські господарства як точки економічного зростання, що забезпечують життєдіяльність значної частки сільських територій та інтегрують навколо себе дрібні господарства населення, сприяти їхній взаємодії з обслуговуючими кооперативами для зміцнення зв'язку з ринками збуту продукції та переробною галуззю [47, с. 52].

Висновки до третього розділу

Дослідивши аналітичну інформацію в управлінні діяльністю сільськогосподарських підприємств в умовах євроінтеграції, ми дійшли таких висновків:

1. Визначено, що економічний аналіз є першочерговим джерелом управлінської інформації. Нестабільне становище економічної ситуації у країні загострює проблему своєчасності та якості забезпечення інформацією з проведеного аналізу, а також впливає на ефективність фінансової діяльності підприємства. Розробка дієвої управлінської системи є передумовою удосконалення оптимізація процесів формування фінансових ресурсів та їх раціонального використання. Адже, механізми функціонування системи потребує комплексного вирішення досліджених проблем.

Обґрунтовано процес реформування аграрного сектору економіки України на основі невпинності інтеграційних процесів, що націлений також і на залучення потенційних міжнародних інвесторів. Тому, необхідність інформаційного забезпечення основними економічними показниками фінансового стану сільськогосподарської діяльності є особливо актуальною проблемою.

2. За проведеним дослідженням фінансового становища ТОВ «Одемо» можна зробити наступні висновки:

➤ Основні економічні показники у період 2020-2023 рр. переважно позитивні, але виявлено негативні показники валового та чистого прибутку, а також відсутність інвестиційного, основна проблема, яка на це впливає є початок повномасштабної війни. Така ситуація має вплив і на євроінтеграційні процеси, відповідно заохочення потенційних іноземних інвесторів зменшується.

➤ Показник платоспроможності є задовільним, підприємство здатне задовільнити свої боргові зобов'язання.

➤ Показники ліквідності підприємства високі, що рекомендуються, але показник абсолютної ліквідності низький.

Отже, на даний період часу показники фінансової стійкості ТОВ «Одемо» мають тенденцію до зростання. Для покращення ефективності господарської діяльності підприємству рекомендується удосконалення

механізму управління фінансовими ресурсами та пошук джерел зміцнення фінансового стану.

3. Запропоновано основні шляхи вдосконалення обліково-аналітичної інформації. Розглянуто основний напрям вдосконалення управлінської діяльності - запровадження інформаційних систем при виробництві сільськогосподарської продукції, що допоможе пришвидшити усі важливі процеси виробництва. Системи націлені на здійснення глибокого інтелектуального аналізу, на поглиблення аналізу аналітичних даних при цьому виокремлюючи шляхи прийняття подальших управлінських рішень.

Розглянуто альтернативний варіант Форми II Фінансового звіту суб'єктів малого підприємництва та визначено, що її застосування допоможе відобразити у складі витрат від основної діяльності розрахунок адміністративних витрат і витрат на збут, що по своїй суті до неї відносяться і є основними.

ВИСНОВКИ

В умовах євроінтеграції України в єдиний економічний простір вкрай важливим є розвиток управлінської діяльності сільськогосподарських підприємств. У процесі дослідження здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано шляхи вирішення наукової проблеми, яка полягає в удосконаленні формування обліково-аналітичної інформації, необхідної в управлінні діяльності сільськогосподарських підприємств. За результатами дослідження сформовано наступні висновки та пропозиції:

1. Визначено, що від вдало обраної обліково-аналітичної системи залежать поставлені цілі та завдання суб'єктом господарювання, на різних рівнях управління, основа якої ґрунтується на підвалинах інформаційних конструкцій, що є симбіозом економічної теорії та теорії управління. Обґрунтовано процес формування належної обліково-аналітичної інформації, що потребує впровадження гнучких систем оцінки й аналізу діяльності як своїх підрозділів, так підприємства в цілому.

2. Наведено особливості сільськогосподарських підприємств, що безпосередньо мають вплив на формування обліково-аналітичної інформації, з яких основними є: нерівномірне використання робочої сили та засобів виробництва, яке спричинене сезонністю виробництва, залежність від природних умов, облік необоротних та біологічних активів, що має важливе стратегічне значення через значний термін використання цих активів в діяльності підприємств. Врахування впливу особливостей на формування обліково-аналітичної інформації дозволяє комплексно оцінювати економічні, корпоративні та соціальні результати, розробляти кількісні та якісні показники ефективності, що мають бути взаємопов'язані з показниками для подальшого їх використання в стратегічному управлінні.

3. Обґрунтовано порядок здійснення аналітичного оцінювання якості обліково-аналітичної інформації при якому доцільним є виокремлення процесу її створення, оцінка якої обумовлена відповідністю вимогам користувачів.

Оцінювання здійснюється за етапами бухгалтерського обліку та аналізу, що поділено за такими видами: комплексний, середній та одиночний. Процес покращення достовірності та своєчасності та полегшення отримання обліково-аналітичної інформації потребує застосування диджитал технологій.

4. Охарактеризовано основні етапи формування обліково-аналітичної інформації за досліджуваним об'єктом. Визначено основні завдання організації руху документів на етапі первинного обліку, якими є встановлення раціональної послідовності їх створення та мінімізація витрат часу на цей процес. ТОВ «Одемо» дотримується встановлених вимог законодавства з документального оформлення первинної документації, але графіків документообігу та оперограми руху первинних документів підприємство немає, що може призводити до порушень організаційно-інформаційного процесу реєстрації та оформлення первинних документів. На цій основі було запропоновано приклад складеного графіка документообігу та оперограми руху первинного документу.

5. Досліджено ведення облікового циклу, що базується на розробленій відповідно нормативно-законодавчим вимогам обліковій політиці. Визначено, що правильно сформована облікова політика надає можливість виконувати бухгалтерську діяльність в розгляді виробничих, інвестиційних, дебіторських та інших питаннях. Запропоновано шляхи удосконалення Наказу про облікову політику у розрізі створення додатків документообігу та зазначенням термінів проведення інвентаризації розмірів дебіторської заборгованості, деталізації обліку дебіторської заборгованості за контрагентами рахунками третього порядку, деталізації рахунків обліку основного виробництва, удосконалені відомості контролю дебіторської заборгованості за покупцями та замовниками.

6. В ході інтеграції національної економіки досліджено інтегровану звітність, що включає фінансову та нефінансову звітність. Така звітність є інновацією та цільним підходом до створення ефективного формування корпоративної звітності в Україні. Практичне застосування інтегрованої

звітності на сільськогосподарських підприємств приведе до позитивних змін в ефективному розвитку сільськогосподарських підприємств. Проведено порівняльну характеристику НП(С)БО 30 «Біологічні активи» та МСБО 41 «Сільське господарство». Виявлено, що нормативно-правове забезпечення вітчизняного бухгалтерського обліку потребує розширення, особливо щодо бухгалтерського обліку у сфері державної допомоги та введення поняття «державні гранти».

7. Проаналізовано наявне програмне забезпечення досліджуваного об'єкта, яке є нелегалізованим, на основі чого охарактеризовано українські програмні продукти «ДЕБЕТ Плюс» та «MASTER:Агро», як альтернативу поточному програмному забезпеченню, а також визначено шляхи удосконалення облікової інформації з використанням диджитал-технологій.

8. Належне аналітичне забезпечення системи управління діяльністю сільськогосподарських підприємств передбачає проведення економічного аналізу та аналізу фінансово-господарського на основі чого здійснюються прогнози ефективності діяльності підприємства. Джерела інформації та методичне забезпечення проведення аналітичних процедур обираються в залежності, яка мета та завдання економічного аналізу. За проведеним економічним аналізом виявлено позитивні та негативні показники на цій основі розглянуто проблеми, що потребують удосконалення, а саме: відсутність інвестиційних надходжень, зменшення суми надходження валового доходу, чистого доходу, чистого прибутку.

9. Проведено аналіз фінансового становища ТОВ «Одемо» за яким встановлено, що підприємство у період 2020-2022 рр. має тенденцію до зростання фінансової стійкості. За виявленими проблемами запропоновано: для покращення рівня чистого доходу підприємства потрібно впроваджувати політику оптимізації витрат та управлінську систему контролю за виробничими витратами, провести модернізацію схеми обліку витрат за їх видами, враховувати як внутрішні так і зовнішні фактори впливу на прибуток, провести SWOT-аналіз факторів впливу на залучення інвестицій та розробити

стратегії розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності, проводити періодичний фінансовий аналіз ефективності діяльності підприємства, модернізувати форми ведення внутрішньої документації, поступово впроваджувати у виробництво інформаційні системи, побудова системи збуту продукції.

10. Запропоновано основні шляхи вдосконалення обліково-аналітичної інформації. Розглянуто основний напрям вдосконалення управлінської діяльності - запровадження інформаційних систем при виробництві сільськогосподарської продукції, що допоможе пришвидшити усі важливі процеси виробництва. Розглянуто альтернативний варіант Форми II Фінансового звіту суб'єктів малого підприємництва та визначено, що її застосування допоможе відображати у складі витрат від основної діяльності розрахунок адміністративних витрат і витрат на збут, що по своїй суті до неї відносяться і є основними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асоціація тваринників України. URL: <https://usba.com.ua/za-7-misyaciv-2018-roku-tovaroobig-v-sferiapk-mizh-ukrainoyu-ta-es-zbilshivsya-na-44>. (дата звернення: 23.10.2023).
2. Бардаш С.В., Грабчук Л.І. Цифрові технології в сфері бухгалтерського обліку: основні можливості та ризики. *Ефективна економіка*. Житомир, 2021. Вип. 23. С.31
3. Бінчаровська Т. А. Облік та аналіз земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Тернопіль, 2018. 20 с.
4. Бруханський Р. Ф., Бінчаровська Т. А. Науково-теоретичні проблеми відображення земельних ресурсів у системі бухгалтерського обліку. *Вісник ЖДТУ: Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 1 (87). С. 64 – 71
5. Верхоглядова, Н. І., Письменна, О. Б. Класифікація ресурсів та її значення для управління ресурсозбереженням. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 16, 27-31.
6. Волчанська Л. В.. Формування інвестиційної привабливості аграрних підприємств: дис. ... канд. екон. наук.: 08.00.04. Дніпропетр. держ. аграр.-екон. ун-т. Дніпро, 2017. 214 с.
7. Г. М. Лучик. Обікова політика як інструмент формування обліково-аналітичної інформації в управлінні *Ефективна економіка* № 12, 2015
8. Гайдуцький П. І. Екологізація суспільної свідомості та розвиток агросфери. *Збірник наукових праць, випуск 8 (95) «Економіка та управління АПК»* 2020 С.15.
9. Гевлич Л. Л. Аудит та бухгалтерська експертиза : навч. посібник. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 150 с.
10. Геєць В. М., Осташко Т. О., Точиліна В. О. Можливості і застереження щодо наслідків уведення в дію положень Угоди про асоціацію

між ЄС та Україною: наук. дов. за редакцією академії НАН України; *НАН України, ДУ «Інтегрована економіка та прогнозування»*. Київ, 2023. 98 с.

11. Гоголя В.О. Сучасні аспекти управління підприємницькою діяльністю сільськогосподарських товаровиробників в умовах глобалізації ринку. *Економіка і суспільство*. 2021. Вип. 11. С. 184–188.

12. Данилишин Б. М. Як реалізувати аграрний потенціал країни? URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/yak-realizuvati-agrarniy-potencial-krajini-50018259.html>.

124. Спільник І. В., Палюх М. С.. Бухгалтерський облік в умовах цифрової економіки. *Міжнародний науковий журнал*. 2019. № 1-2. 83-96.

13. Державна служба статистики та Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <http://minagro.gov.ua/node/23131>.

14. Ільчак О. В. Бухгалтерський облік і контроль земельних ресурсів сільського господарства: дис... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2016. 234 с.

15. Інструкція із застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Закон України № 291, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 23.10.2023).

16. Іонін Є.Є., Овчинникова М.М. Фінансова аналітика сучасного бізнесу. Монографія. Донецьк: ДонНУ, 2012. 304 с.

17. Козаченко. А.Ю. Облік невиробничих витрат: вітчизняний та міжнародні підходи. Облік і фінанси АПК, 2015

18. Кононенко Ж.А., Ходаківська Л.О., Грибовська Ю.М. Економічна інформація як інструмент управління підприємством. *Modern Economics*. 2020. № 19. С. 83–87. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/19-2020/kononenko.pdf>.

19. Конституція України №30 від 28.06.1996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.10.2023).

20. Кундря-Висоцька О. П., Любенко А. М., Рудницька О. В. Праксеологічна граматика дій у розвитку сучасної обліково-аналітичної системи у контексті забезпечення інформаційних запитів. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Том 2. Випуск 29. С. 178 – 187.
21. Кучеренко Ю. А. Особливості інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 7. С. 82-85. 223
22. Лебедева А. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління інвестиційно-інноваційним розвитком підприємства в умовах євроінтеграції. Вінниця, 2021.
23. Лупенко Ю. О., Кропивка М. Ф.. *Аграрний устрій в Україні*. Наукове видання / за ред. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2021 р. С. 64.
24. Лупенко Ю. О.. *Формування перспективної моделі сільського господарства України. Економіка АПК*. 2021р. С. 14.
25. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 41 (МСБО 41). *Сільське господарство: Закон України від 01.01.2012 документ 929_027* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_027#Text
26. Н. В. Іванчук. *Звітність підприємств: навч. Посібник*. Острог. Видавництво національного університету «Острозька академія», 2021.
27. Наказ Державної служби статистики від 06.01.2021 р. про «Методологічні положення державного статистичного спостереження щодо інноваційної діяльності підприємств» URL: https://ukrstat.gov.ua/norm_doc/2022/418/418.pdf (дата звернення: 08.11.2023).
28. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua>.
29. Оцінка перспектив та можливостей для агропромислового комплексу України в наслідок підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом». Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1633/> (дата звернення: 03.12.2023).

30. Павлік І. Є. Організаційні основи підсистеми економічного аналізу суб'єктів господарювання в аграрній сфері. Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 18-19 червня 2020 р.). Львів, 2020. С.110- 111.

31. Павлік І. Є. Організація економічного аналізу в обліково-аналітичній системі суб'єктів господарювання аграрного сектору України. Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту, звітності і оподаткування в умовах євроінтеграції: II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція (м. Ужгород, 16 квітня 2020 р.). Ужгород. 2020. С. 73-76.

32. Павлік І.Є. Досвід організації діяльності суб'єктів господарювання за участю товариства «Сільський господар»: колективна монографія. Під ред. Ю.О. Нестерчук. Умань. 2017. С. 164 -170 (0,49 д. а.).

33. Павлік І.Є. Організація обліку ресурсів суб'єктів господарювання аграрного сектору економіки України. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2018. Випуск 55. С. 237-246 (0,83 д. а.).

34. Павлік І.Є. Оцінка діяльності суб'єктів господарювання аграрної сфери Львівщини. Економіка АПК. 2019. № 4. С. 116-123 (0,77 д. а.). 280

35. Павлік І.Є. Система нормативно-правового регулювання організації бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки України. Інтернаука. Серія «Економічні науки». 2020. Випуск VI (38). С. 75-85 (1,04 д. а.).

36. Павлік І.Є. Транскордонне співробітництво України і Польщі в аграрній сфері: проблеми і перспективи. Економічний аналіз. 2017. Том. 27. № 3. С. 62- 69 (0,96 д. а.).

37. Пікуш, Ю. В., Пилипенко, Л.М., 2013. Вплив регуляторів на об'єктивність бухгалтерського балансу. Тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції «Облік, контроль та аналіз на підприємствах АПК: стан та перспективи розвитку». 2012 р. Вінниця: Вінницький національний аграрний університет.

38. Поліщук О.Т. Облік біологічних активів. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021.

39. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>. (дата звернення: 21.10.2023).

40. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку : наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>. (дата звернення: 19.10.2023).

41. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 19. 07. 1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 23.10.2023).

42. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку біологічних активів: Закон України № 1315, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1315201-06#Text> (дата звернення: 23.10.2023).

43. Про затвердження Методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств: Закон України № 132 затверджений наказом Міністерства аграрної політики України від 28.05.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132555-01#Text> (дата звернення: 23.10.2023).

44. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України: Закон України, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. №635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13#Text> (дата звернення: 11.10.2023).

45. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Закон України, затверджений наказом Міністерства фінансів України від

07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

46. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 "Біологічні активи": Закон України № 790, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 18.11.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05#Text> (дата звернення: 08.09.2023).

47. Про затвердження реєстрів та Методичних рекомендацій з організації і ведення бухгалтерського обліку за журнально-ордерною формою на підприємствах агропромислового комплексу: Закон України №49, затверджений наказом Міністерства аграрної політики України від 03.07.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0049555-01#Text> (дата звернення: 23.10.2023).

48. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 10.07.2019 № 526-р Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>. (дата звернення: 15.10.2023).

49. Програмний продукт «ДЕБЕТ Кредит URL: <https://debet.com.ua/konfihuratsiya-silske-hospodarstvo>

50. Прокопенко О. М. (Ред.). Сільське господарство України. Київ: Державна служба статистики України (2020). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/09/zb_sg_Ukr_2019.pdf. (дата звернення: 23.10.2023).

51. Пуцентейло П. Р. Обліково-аналітичне забезпечення діяльності підприємства. Інноваційна економіка. 2015. № 3. С. 228-233

52. Рожелюк В. М., Хорунжак Н. М., Денчук П. Н. Організаційні та методичні засади оптимізації витрат, пов'язаних з постачанням сировини. Бізнес Інформ. 2018. № 7. С. 122-130.

53. Руденко С.В. Архітектура організаційно-економічного механізму управління розвитком виробничого потенціалу аграрних підприємств. Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. *Серія : Економічні науки*. 2015. № 5. С. 220-227.

54. Руденко С.В. Виробничий потенціал аграрного підприємства: економічна сутність та роль у формуванні економічного потенціалу. Вісник ХНТУСГ: *Економічні науки*. 2016. Вип. 172. С. 175-181.

55. Свиноус І.В, Сало І.А, Ібатулін М.І, Трофімова Г.В., Рудич О.О, Свиноус Н.І. Економічні аспекти інвестиційної діяльності в сільському господарстві. *Продовольчі ресурси*. 2022. Т. 9, № 17. С. 233, 243.

56. Томчук, В., Капула, І. Вплив особливостей діяльності сільськогосподарських підприємств на формування обліково-аналітичної інформації. *Економіка та суспільство* № 54 2023, URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2738/2654>

57. Томчук, В., Капула, І. Проблеми розвитку аграрного сектору економіки України на шляху євроінтеграції. *Економічний аналіз*. Том 33, № 3 2023 року. с. 171 URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/5833> (дата звернення: 17.12.2023).

58. Угода про асоціацію між Україною і Європейським Союзом. URL: <http://zakonrada.gov.ua/Laws/show/984011>. (дата звернення: 08.11.2023).

59. Хвальчик І.Л. Волощук Л.О. Сутність інформаційно-аналітичного забезпечення управління підприємством. *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. 2020. № 1 (47). С. 84-90. URL: <https://economics.opu.ua/files/archive/2020/No1/84.pdf>. (дата звернення: 23.10.2023).

60. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 12.11.2023).

61. Швець В.Є., Павлік І.Є. Розвиток наукової думки з обліку і аналізу в сільському господарстві у виданнях Євгена Архипенка. *Економічний аналіз*. 2018. Том. 28. № 3. С. 216-224.

ДОДАТКИ